

**VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH
STUDIÍ, Z. Ú., ČESKÉ BUDĚJOVICE**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**PENOLOGIE, PENITENCIARISTIKA,
POSTPENITENCIARISTIKA A JEJICH
VYUŽITELNOST V PRAXI**

Autor práce: Jana Konířová, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: PaedDr. Vladimír Kříž

Katedra: Právních oborů a bezpečnostních studií

2024

VYSOKÁ ŠKOLA EVROPSKÝCH A REGIONÁLNÍCH STUDIÍ, z. ú.
Žižkova tř. 1632/5b, 370 01 České Budějovice

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení studenta: Jana Konířová, DiS.

Studijní program: Bezpečnostně právní činnost

Forma studia: Kombinovaná

Místo studia: Příbram

Název bakalářské práce: Penologie, penitenciariстика, postpenitenciariстика a jejich využitelnost v praxi

Název bakalářské práce v anglickém jazyce: Penology, Penitentiary, Postpenitentiary and Their Use in Practice

Katedra: Katedra právních oborů a bezpečnostních studií

Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Vladimír Kříž

Datum zadání bakalářské práce: říjen, 2023

Cíl bakalářské práce:

Cílem bakalářské práce je vyvrácení zkresleného pohledu společnosti na pobyt odsouzených, kteří jsou ve výkonu trestu odnětí svobody. Péče o odsouzené a následně po propuštění je v rukou mnoha institucí, které se na ni rozmanitě podílejí a jejichž cílem je především resocializace odsouzených a příprava na život ve společnosti.

Student: Jana Konířová, DiS.	28.10.2023 datum	 podpis
Vedoucí práce: PaedDr. Vladimír Kříž	30.10.2023 datum	 podpis

Schvaluji zadání bakalářské práce:

Vedoucí katedry: doc. JUDr. Roman Svatoš, Ph.D.	9.11.2023 datum	 podpis
Prorektor pro studium a vnitřní záležitosti: doc. PhDr. Miroslav Sapík, Ph.D.	13.11.2023 datum	 podpis
Rektor: doc. Ing. Jiří Dušek, Ph.D.	17.11.2023 datum	 podpis

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, na základě vlastních zjištění a s použitím odborné literatury a materiálů uvedených v seznamu použitých zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce v elektronické podobě ve veřejně přístupné části infodisku VŠERS, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky vedoucí(ho) a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce systémem na odhalování plagiátů.

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PaedDr. Vladimíru Kříži za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

ABSTRAKT

KONÍŘOVÁ, J. Penologie, penitenciariстика, postpenitenciariстика a jejich využitelnost v praxi: *bakalářská práce*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2024. 74 s. Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Vladimír Kříž.

Klíčová slova: druhy trestů, penologie, penitenciariстика, odborní pracovníci vězeňské služby, postpenitenciariстика, nestátní neziskové organizace, Probační a mediační služba

Bakalářská práce se zabývá důležitostmi penitenciární a postpenitenciární péče. Teoretická část analyzuje základní pojmy a oblasti úzce související s tématem, jako jsou druhy trestů, podmíněné odsouzení a podmíněné propuštění. Hlavní část práce se zaměřuje na kapitoly o penitenciární a postpenitenciární péči, které jsou doplněny o činnosti odborných pracovníků vězeňské služby a programy zacházení. Dále je popsána činnost nestátních neziskových organizací a Probační a mediační služby. Praktická část obsahuje rozhovory s odbornými pracovníky vězeňské služby a úředníky Probační a mediační služby, aby poskytla hlubší vhled do jejich činností. Závěr hodnotí všechny aspekty zmíněné v této bakalářské práci, které jsou klíčové pro efektivní resocializaci odsouzených.

ABSTRACT

KONÍŘOVÁ, J. Penology, Penitentiary, Postpenitentiary and Their Use in Practice: *Bachelor Thesis*. České Budějovice: The College of European and Regional Studies, 2024. 74 s. Supervisor: PaedDr. Vladimír Kříž.

Key words: types of punishment, penology, penitenciaristics, specialist prison staff, postpenitenciaristics, non-governmental non-profit organisations, Probation and Mediation Service

The Bachelor's thesis deals with the importance of penitentiary and post-penitentiary care. The theoretical part analyses basic concepts and areas closely related to the topic, such as types of sentences, suspended sentences and conditional release. The main part of the work focuses on chapters on penitentiary and post-penitentiary care, which are supplemented by activities of specialist prison staff and treatment programmes. The activities of non-state non-profit organisations and the Probation and Mediation Service are described below. The practical section includes interviews with specialist prison staff and Probation and Mediation Service officers to provide a deeper insight into their activities. The conclusion evaluates all aspects mentioned in this bachelor's thesis, which are crucial for the effective resocialization of convicts.

Obsah

Úvod.....	9
1 Cíl a metodika bakalářské práce	11
2 Trest.....	12
2.1 Druhy trestů.....	12
2.2 Trest odnětí svobody	13
2.2.1 Podmíněné odsouzení	15
2.2.2 Podmíněné odsouzení s dohledem	15
2.2.3 Podmíněné propuštění	15
3 Penologie	18
4 Penitenciariстика.....	20
4.1 Penitenciární pedagogika	20
4.2 Penitenciární psychologie	21
4.3 Penitenciární psychiatrie	21
4.4 Penitenciární sociologie	21
4.5 Sociální práce ve VTOS.....	22
4.6 Odborní pracovníci a dalších osoby podílející se na penitenciární péči	22
4.6.1 Vychovatel	23
4.6.2 Speciální pedagog	24
4.6.3 Psycholog.....	24
4.6.4 Sociální pracovník.....	24
4.6.5 Adiktolog	25
4.6.6 Vychovatel terapeut	26
4.6.7 Pedagog volného času	26
4.6.8 Duchovní služba.....	26
4.7 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených.....	26
4.7.1 Program zacházení	27
5 Postpenitenciariстика.....	30

5.1	Subjekty postpenitenciární péče.....	31
5.1.1	Nestátní neziskové organizace	32
5.1.2	Probační a mediační služba.....	34
6	Výzkumná část	36
6.1	Věznice Rapotice	36
6.1.1	Věznice s ostrahou	37
6.1.2	Oddělení s nízkým stupněm zabezpečení	38
6.1.3	Oddělení se středním stupněm zabezpečení.....	38
6.1.4	Oddělení s vysokým stupněm zabezpečení.....	39
6.2	Interview s odbornými pracovníky věznice Rapotice.....	39
6.2.1	Výsledky řízeného rozhovoru s psychologem VSČR.....	40
6.2.2	Výsledky řízeného rozhovoru s vychovatelem VSČR.....	42
6.2.3	Shrnutí rozhovorů s odbornými pracovníky VSČR.....	43
6.3	Interview s úředníky PMS.....	44
6.3.1	Výsledky řízeného rozhovoru A	44
6.3.2	Výsledky řízeného rozhovoru B	49
6.3.3	Shrnutí rozhovorů s úředníky PMS.....	53
	Závěr	55
	Seznam použitých zdrojů	57
	Seznam zkratk	60
	Seznam příloh.....	61
	Přílohy	62
	Příloha č. 1 – řízený rozhovor s psychologem VSČR.....	62
	Příloha č. 2 – řízený rozhovor s vychovatelem VSČR.....	64
	Příloha č. 3 – řízený rozhovor A	66
	Příloha č. 4 – řízený rozhovor B	70

Úvod

Míra poruch chování dětí od útlého věku až po dospívání, včetně působení toxického prostředí, ve kterém žijí, až po páchání trestné činnosti na nich samotných, není včas odhalena. Nejen tyto zmíněné aspekty, ale i mnoho dalších kriminogenních faktorů má vliv na budoucí páchání protiprávního jednání, které se osoby mohou dopouštět. Prostřednictvím právních norem je snaha státu ochraňovat společnost a udělováním sankcí působit preventivně a zabraňovat dalšímu protiprávnímu jednání.

Nepodmíněný trest odnětí svobody je jednou z nejpřísnějších forem sankcí trestního práva. Je vykonáván pomocí Vězeňské služby České republiky (dále jen VSČR) ve státních zařízeních, ať už se jedná o vazební věznici nebo samotné věznice. Existují odlišné názory veřejnosti na výkon na výkonu trestu odnětí svobody (dále jen VTOS), které vedou k předsudkům. Je to velmi citlivé téma, o kterém se v dnešní moderní době prostřednictvím médi dozvídáme málo a pokud ano, je to pouze v souvislosti s nedostatečným personálním obsazením VSČR nebo kritickým pohledem, kdy je „*vězeňství pouze černou dírou na peníze daňových poplatníků*“.¹ Veřejnost nedostává dostatečné množství informací o funkci VSČR a dalších subjektů, které se podílejí na následné resocializaci uvězněných a následně propuštěných osob z VTOS. Nelichotivé jsou také předsudky směřující k osobám, které již trest odnětí svobody vykonaly a které mohou v důsledku těchto předsudků opět spáchat trestnou činnost.

Od dob humanizace českého vězeňství, kdy došlo k velké transformaci, uplynulo desítky let a Česká republika, která je vázána evropskými a mezinárodními pravidly, měla za úkol udělat v tomto směru velké pokroky, aby dostála svým závazkům. Nejdůležitější je snaha o snížení recidivy kriminálního chování za pomoci odborného zacházení s vězni, zlepšení pracovních a podmínek pro odsouzené i zaměstnance a umožnění reintegrace propuštěných vězňů zpět do společnosti. Snaha o nápravu odsouzených je velkým krokem, který vyžaduje nejen spoustu finančních prostředků, ale především odhodlání a úsilí těch, kteří se na resocializaci odsouzených a propuštěných osob z VTOS podílejí.

Výchova a vzdělávání jsou nedílnou součástí našich životů. Autorka této bakalářské práce vystudovala střední pedagogickou školu a část svého pracovního života

¹ PISKLE, L. *Věznice jako černé díry na peníze daňových poplatníků* [online]. Seznam. médium, 2023 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z WWW: < <https://medium.seznam.cz/clanek/piskle-love-veznice-jako-cerne-diry-na-penize-danovych-poplatniku-17656>>.

věnovala péči o děti v předškolním věku a děti se speciálními potřebami. Téma bakalářské práce je autorce z tohoto důvodu blízké a představuje pro ni velkou výzvu. Výchovu nevnímá pouze jako stanovování pravidel, co je správné a co ne, ale zásadní je také uvědomění si důsledků svých činů a schopnost nést za ně odpovědnost.

„Chyby první výchovy nás provázejí celým životem, proto nejpřednější stráž lidského pokolení je v kolébce.“²

Jan Amos Komenský

² Jan Amos Komenský. *Citáty slavných osobností*. [online]. Poslední aktualizace 26.10.2023 [cit. 2024-05-13]. Dostupné z WWW: <<https://citaty.net/citaty/15324-jan-amos-komensky-chyby-prvni-vychovy-nas-provazeji-celym-zivotem-p/>>.

1 Cíl a metodika bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je získat hlubší vhled do praxe penitenciární péče o odsouzené k VTOS, která nabízí individuální programy zacházení, které vedou odborní zaměstnanci VSČR, zejména psychologové, vychovatelé, speciální pedagogové a sociální pracovníci ve věznici Rapotice. Aktivity programu zacházení jsou stanoveny dle možností věznic a potřeb jednotlivce. Aktivity jsou rozděleny na vzdělávací, speciálně výchovné a zájmové. Nedílnou součástí programu zacházení jsou i duchovní služby a řada resocializačních programů.

Následujícím hlavním cílem je poukázat na neméně důležitou činnost v rámci postpenitenciární péče, kterou poskytují sociální kurátoři, Probační a mediační služba (dále jen PMS) a další instituce. Penitenciaristika a postpenitenciaristika jsou podstatou prevence recidivního páchání trestné činnosti osob propuštěných z VTOS a jsou základním prostředkem jejich resocializace a integrace.

Bakalářská práce je standardně rozdělena na teoretickou a praktickou část. V teoretické části je vysvětleno základní pojmosloví související s penologií jako vědním oborem, penitenciaristikou a postpenitenciaristikou. Pro lepší orientaci a návaznost na praktickou část je podrobněji rozepsána i činnost specialistů, úředníků a dalších osob. Praktická část plynule navazuje s již podrobnějším popisem činnosti odborných pracovníků ve VTOS a úředníků Probační a mediační služby.

Výzkum bude proveden kvalitativní metodou, kdy bude použita technika strukturovaného a polostrukturovaného rozhovoru podle předem připraveného návodu a otázek se speciálními pracovníky ve věznici Rapotice v rámci penitenciární péče a následně s pracovníky PMS v rámci postpenitenciární péče. Rozhovory se budou týkat činnosti pracovníků. Výstupem bude přepis získaných informací o činnostech, které jsou důležité pro resocializaci odsouzených, přípravu na začlenění zpět do společnosti a péči o propuštěné z VTOS.

Celkové shrnutí výpovědí respondentů by mělo poskytnout praktický pohled na činnost VSČR a dalších institucí, které by si zasloužily více pozornosti. Touto bakalářskou prací by autorka ráda vyvrátila jednostranný pohled společnosti na průběh odsouzení osob ve VTOS a přidala důležitost pracovníkům VSČR a dalším institucím, které se více či méně podílejí.

2 Trest

Trest je omezení, sankce, ztráta, újma či bolest vůči viníkovi, proti kterému stojí oprávněná osoba, která vymáhá dodržování mravních, společenských a právních pravidel. Trest je následek spáchaného protiprávního jednání, který může uložit pouze soud. Účelem trestu je chránit společnost před pachateli trestných činů, přispět ke kontrole zločinnosti, zabránit pachateli v dalším páchání trestné činnosti, působit na pachatele výchovně, aby vedl řádný život, a zároveň působit výchovně na společnost (též generální prevence).³

„Z hlediska pedagogického rozlišujeme 3 hlavní funkce trestu:

- a) napravit škodu*
- b) zabránit opakování nežádoucího chování*
- c) zbavit viníka pocitu viny, který je mentálně hygienickým předpokladem účinnosti trestu“⁴*

2.1 Druhy trestů

Trestní zákoník uvádí taxativní výčet trestů v § 52 odst. 1:

- a) „odnětí svobody*
- b) domácí vězení*
- c) obecně prospěšné práce*
- d) propadnutí majetku*
- e) peněžitý trest*
- f) propadnutí věci*
- g) zákaz činnosti*

³ JELÍNEK, J. et al. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 401-408.

⁴ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s.48.

- h) *zákaz držení a chovu zvířat*
- i) *zákaz pobytu*
- j) *zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce*
- k) *ztrátu čestných titulů nebo vyznamenání*
- l) *ztrátu vojenské hodnosti*
- m) *vyhoštění*⁵

Některé z výše zmíněných trestů jsou alternativní tresty, které představují alternativní řešení. Jedná se o tresty, které nejsou spojené s nepodmíněným odnětím svobody. Výhodou alternativních trestů je ponechání odsouzeného na svobodě, kdy je uložen takový druh povinnosti nebo omezení, které upevní návyky a postoje k vedení řádného života u pachatele. Působí tedy i preventivně na páchání další trestné činnosti, chrání společnost a uspokojí zájmy obětí trestného činu. Další výhodou alternativních trestů je, že na odsouzeného nepůsobí negativní okolnosti trestu odnětím svobody a ukládání těchto trestů je spojeno s nižšími náklady.⁶

2.2 Trest odnětí svobody

Trestem odnětí svobody primárně rozumíme nepodmíněný trest odnětí svobody, který zákon umožňuje uložit za trestný čin, kde horní hranice trestní sazby nepřekračuje 5 let a uložení alternativního trestu by nesplnilo účel (vedení pachatele k řádnému životu). Jedná se o nejpřísnější trest vzhledem k tomu, že trestem je zasaženo do základních práv a svobod jedince, zejména zbavení osobní svobody. Z toho důvodu je uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody dle zásady *ultima ratio* možné pouze v případě, že by uložení jiného trestu nesplnilo účel. Maximální možná délka nepodmíněného trestu odnětí svobody je stanovena na horní hranici 20 let. Dolní hranice trestu není stanovena. Maximální hranici lze překročit pouze v konkrétních případech. Prvním z nich je **mimořádné zvýšení trestu** za znovu spáchání zvláště závažného zločinu, nebo jiného zvláště závažného zločinu, za který byl již pachatel potrestán. Dalším případem **zvýšení**

⁵ ČESKO. § 52 odst. 1. zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-04-07]. Dostupné z: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>>.

⁶ JELÍNEK, J. et al. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 410-411.

maximální hranice trestu odnětí svobody je uložení trestu pachateli trestného činu, který byl spáchán ve prospěch organizované skupiny. Poslední výjimkou je **výjimečný trest**, který je zvláštním typem trestu odnětí svobody uloženého za spáchání zvláště závažného zločinu, u kterého trestní zákoník uložení výjimečného trestu dovoluje. Trest odnětí svobody na doživotí se ukládá v délce trvání nad 20 až do 30 let.⁷

Nepodmíněný trest odnětí svobody je vykonáván ve věznicích **s ostrahou** nebo se **zvýšenou ostrahou**. Do věznice se zvýšenou ostrahou je zařazen pachatel, který:

- a) spáchal trestný čin ve prospěch organizované zločinecké skupiny
- b) spáchal zvláště závažný zločin, za který mu byl uložen trest odnětí svobody minimálně 8 let
- c) byl odsouzen za úmyslný trestný čin a v posledních 5 letech se pokusil uprchnout nebo uprchl
- d) kterému byl uložen výjimečný trest

Do věznice s ostrahou jsou zařazováni pachatelé, kteří nesplňují podmínky pro zařazení do věznice se zvýšenou ostrahou. Podle stupně zabezpečení se rozděluje na oddělení:

- a) s nízkým stupněm zabezpečení
- b) se středním stupněm zabezpečení
- c) s vysokým stupněm zabezpečení⁸

Rozdělení závisí na *vnějších*⁹ a *vnitřních*¹⁰ rizicích. Bližší informace jsou v kapitole 6.1.1. a následujících.

⁷ KALVODOVÁ, V. *Trest odnětí svobody a jeho výkon*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016. s. 41-45.

⁸ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 422.

⁹ Vnějším rizikem rozumíme nebezpečí, které představuje odsouzený ke společnosti vzhledem k charakteristice spáchaného trestného činu. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 422.

¹⁰ Vnitřní riziko představuje ohrožení bezpečnosti ve VTOS, vycházející z charakteristiky odsouzeného. JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část*. 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 422.

2.2.1 Podmíněné odsouzení

Alternativou nepodmíněného trestu odnětí svobody je podmíněné odsouzení. Podstatou je pravomocné odsouzení k trestu odnětí svobody, které je podmíněně odloženo na určitou dobu. Tato zkušební doba je jeden rok až pět let. „*Soud může podmíněně odložit trest odnětí svobody nepřevyšující tři léta a to za podmínky, že vzhledem k osobě a poměrům pachatele, zejména s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, a okolnostem případu, má soud důvodně za to, že k působení na pachatele, aby vedl řádný život, není třeba jeho výkonu.*“¹¹ Soud může také uložit odsouzenému omezení a povinnosti, aby byla splněna podstata řádného vedení života. Tyto povinnosti jsou uvedeny v trestním zákoníku § 48 odst. 4. Soud po uplynutí zkušební doby hodnotí, zda odsouzený ve zkušební době vedl řádný život a plnil podmínky jím stanovené. Odsouzenému svým rozhodnutím vysloví, že se osvědčil, v takovém případě se na něj hledí jako by odsouzen nebyl, nebo v opačném případě rozhodne o vykonání trestu. Na resocializaci odsouzeného a dohlížení na dodržování uložených povinností se významně podílí Probační a mediační služba (viz. kapitola 4.1.1.).

2.2.2 Podmíněné odsouzení s dohledem

Podmíněné odsouzení s dohledem je přísnější alternativou výše zmíněného trestu a je soudem vysloveno, pokud je třeba, aby bylo pachatelovo chování kontrolováno a sledováno, aby bylo možné snížit možnost opakování trestné činnosti. Pro uložení podmíněného odsouzení s dohledem platí stejné podmínky jako pro podmíněné odsouzení. Dohled je prováděn pracovníky Probační a mediační služby, kteří jsou v pravidelném kontaktu s odsouzeným na základě probačního plánu dohledu a zároveň kontrolují dodržování uložených povinností soudem. Po ukončení zkušební doby soud rozhoduje stejným způsobem, jak je uvedeno v kapitole 2.2.1.

2.2.3 Podmíněné propuštění

Podmíněné propuštění je klíčovým aspektem současného trestního práva, který usiluje o nalezení rovnováhy mezi spravedlností a rehabilitací odsouzených jednotlivců. Tento proces umožňuje odsouzeným osobám, které splňují určité podmínky, opustit vězení dříve, než jim uplyne celá doba trestu.

¹¹ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část.* 8. vydání. Praha: Leges. 2022. s. 423.

Podmíněné propuštění je alternativou uloženého trestu odnětí svobody a umožňuje jeho zmírnění za splnění určitých podmínek pod pohrůzkou pokračování výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Podmínkou je, jako v předchozích kapitolách, že ve zkušební době povede odsouzený řádný život a případně bude plnit i další podmínky.

Podmíněné propuštění je možné po uplynutí poloviny uloženého trestu nebo podle rozhodnutí prezidenta republiky, který vyhlásí amnestii. Pokud se jedná o zvlášť závažného recidivistu nebo o pachatele, který spáchal zvlášť závažný zločin (taxativně vymezeno), je podmíněné propuštění možné až po výkonu 2/3 trestu. Předpokladem je, že se odsouzený v průběhu výkonu trestu choval příkladně, plnil své povinnosti a je předpoklad, že ve zkušební době a dále v budoucnu povede řádný život nebo soud přijme záruku od zájmového sdružení občanů. Soud, který o podmíněném propuštění rozhoduje, přihlíží také k závažnosti spáchaného trestného činu a k tomu, zda odsouzený není velkým rizikem pro společnost v rámci recidivy. Zkušební doba je soudem stanovena od 1 roku až 7 let. Soud může uložit některá omezující opatření, která musí odsouzený dodržovat ve spolupráci s Probační a mediační službou. Pokud podmíněně propuštěná osoba řádně plní podmínky ve zkušební době, soud po ukončení zkušební doby vysloví, že se osvědčil. V opačném případě rozhodne o vykonání zbytku trestu.¹²

Jedním z hlavních argumentů pro podmíněné propuštění je rehabilitace a reintegrace odsouzených do společnosti. Tento proces poskytuje jednotlivcům příležitost projevit svou změnu a obnovit své životy. Podmíněné propuštění může také snížit přetížení věznic a náklady spojené s dlouhodobým vězněním. Proces podmíněného propuštění také vyvolává určité obavy, že někteří odsouzení by mohli zneužít tento systém a znovu spáchat zločin. Proto je důležité, aby proces podmíněného propuštění zahrnoval pečlivé posouzení rizik a podmínky, které zajistí, že propuštění osoby nebudou představovat hrozbu pro společnost. Dalším aspektem je rovnováha mezi potřebami obětí a spravedlností. Pro některé oběti a jejich rodiny může podmíněné propuštění působit jako nedostatečné zadostiučinění za spáchaný zločin. Proto je důležité, aby systém podmíněného propuštění bral v úvahu i jejich potřeby a poskytoval vhodnou podporu a ochranu.

¹² MADAR, Z. et al. *SLOVNÍK ČESKÉHO PRÁVA 1. a 2. díl*. Praha: Linde a.s. 1995. s.760.

„Podmíněné propuštění není žádným dobrodiním, ale významným resocializačním prostředkem.“¹³

¹³ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*. 2. vydání. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd. 1969. 252 s.

3 Penologie

Penologie (*poéna* – trest, *logicus* – nauka) je vědní obor, který se zabývá tresty a trestáním, stejně jako výkonem trestů a jejich účinky. Jejím úzkým zaměřením je analýza skutečného provádění trestů a ochranných opatření. V širším kontextu zahrnuje i oblast alternativních sankcí.¹⁴ Černíková dále rozvíjí tento obor a definuje ho jako:

- vědu o trestu a trestání a jejich účincích, která zkoumá efektivnost všech druhů trestů, s důrazem na výkon trestu odnětí svobody
- studium vývoje penologických myšlenek a koncepcí
- analýzu sociálně psychologických procesů, jevů, vztahů a zákonitostí vyplývajících z aplikace trestů
- výzkum, ověřování a formulaci přístupů výchovných zařízení s odsouzenými za účelem co nejefektivnějšího dosažení cílů trestu
- analýzu systému institucí a jejich rolí při provádění zákonného postihu
- hledání a zkoumání alternativních sankcí, které by efektivně ovlivňovaly chování pachatelů trestných činů, včetně ochranných opatření a alternativních trestů¹⁵

Historická penologie se zaměřuje na analýzu ukládání, provádění a účinnost soudních trestů v minulosti, zejména se soustředěním na způsoby zacházení s vězni. Tato historická perspektiva nám poskytuje důležité ponaučení pro současnost a zejména pro budoucnost.

V odborné komunitě existuje různorodost názorů ohledně zařazení penologie. Někteří ji považují za samostatný vědní obor, jiní ji vnímají jako součást kriminologie, speciální pedagogiky nebo oblasti zacházení s odsouzenými. Nicméně nejbližší spojení má penologie s kriminálními vědami. Díky poznatkům získaným v oblasti penologie mohou nastat významné posuny v prevenci kriminality a zejména v omezení recidivy

¹⁴ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie I: Vězeňství*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 7-8.

¹⁵ ČERNÍKOVÁ, V. et al. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008, s. 10-11.

trestné činnosti. Penologie dále integruje poznatky z dalších disciplín, zejména trestně-právních, společenských a pedagogických oborů.

Různorodost názorů se projevuje i v diskuzi o vztahu mezi penologií a penitenciární vědou. Někteří odborníci zdůrazňují, že penitenciaristika, jakožto oblast podřízená penologii, by měla být samostatnou multidisciplinární vědou, zejména pokud jde o oblast vězeňství, zohledňující své specifické zaměření.

4 Penitenciaristika

Zatímco je penologie chápána jako věda o trestech a trestání, zabývá se jejich účinky, volbou vhodného působení a všeobecně se zabývá všemi druhy trestů, penitenciaristika se zaměřuje výhradně na trest odnětí svobody.

Penitenciaristika (*paenitentia* – lítost, změna smýšlení, polepšení, či náprava) neboli penitenciární věda je naukou o výkonu a účinnosti trestu odnětí svobody. Obecně se jedná o vězeňství nebo zacházení s vězni. Tato věda se zaměřuje na výkon trestu odnětí svobody, jeho účinky, využití metod výchovné činnosti a možnostmi reintegrace odsouzených. Můžeme se setkat i s pojmy penitenciární proces nebo penitenciární péče, který je chápán jako proces polepšení, nápravy, pozitivní změny v chování. Některé společenské vědy, které se mimo jiné zabývají psychikou člověka, jeho vzorci v chování, jsou součástí penitenciárního procesu a jedná se o penitenciární disciplíny, které jsou v tomto procesu využity.¹⁶

4.1 Penitenciární pedagogika

Pro dosažení vyšší efektivity výkonu trestu odnětí svobody je kladen důraz na realizaci výchovné funkce, která působí jako *terciální prevence*¹⁷ v boji proti kriminalitě a recidivě. Tato funkce spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob. Je třeba napravovat deficity původní a dosavadní socializace. K tomuto výchovnému procesu je využívána penitenciární pedagogika, aplikovaná pedagogická disciplína, známá také pod termíny resocializační pedagogika či kriminální pedagogika. Existuje názorová nejednotnost ohledně zařazení této disciplíny, někteří autoři ji řadí do penologie, zatímco jiní do oblasti speciální pedagogiky. Obecně lze konstatovat, že se jedná o multidisciplinární obor, který má vztah k dalším disciplínám jako penitenciární psychologie, sociologie, psychiatrie, kriminologie, kriminalistika a penitenciární právo, zahrnující právní aspekty výkonu trestu odnětí svobody. Do procesu penitenciární výchovy jsou aplikovány poznatky z oblasti pedagogiky, zejména speciální pedagogiky, která se zabývá vzděláváním a výchovou osob s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením, s cílem maximalizovat jejich zapojení do společností navzdory jejich

¹⁶ JÚZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 2017. s.19-20.

¹⁷ Terciální prevence se zaměřuje zejména na předcházení recidivy pachatele v rámci sociální reintegrace. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J., et al. *Kriminologie*. 3. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s.202.

handicapům. Etopedie, blízká penitenciární pedagogice, se zaměřuje na výchovu osob s poruchami emocí a chování. Penitenciární pedagogika se zaměřuje na zkoumání, výchovu a vzdělávání osob ve výkonu trestu odnětí svobody. V instituci určené pro výkon trestu pracují pedagogové, kteří využívají poznatků z této disciplíny, jako vychovatelé a speciální pedagogové.^{18,19}

4.2 Penitenciární psychologie

Pedagogika s psychologií měla vždy úzké sepjetí. Jinak tomu nebude ani v rámci penitenciárního procesu, kdy penitenciární psychologie zkoumá osobnost odsouzeného a jeho individuálních zvláštností, zaměřuje se na jeho sociální chování v rámci výkonu trestu vůči ostatním vězňům a personálu, dále zkoumá účinnost vhodně zvolených výchovných metod a provádí diagnózu chování v případě nenadálých krizových situací (pokus o sebevraždu, sebepoškozování, napadení jiných odsouzených nebo personálu).²⁰

4.3 Penitenciární psychiatrie

Jak bylo zmíněno výše, penitenciární pedagogika má úzký a důležitý vztah k lékařským vědám, zejména k psychiatrii. Mnozí odsouzení trpí odchylkou od psychické normy, zejména se jedná o osoby s neurózami, psychickými poruchami, které vznikly v důsledku zneužívání alkoholu a psychoaktivních látek. Zejména se jedná o osoby s výraznou poruchou osobnosti, včetně sexuálních deviací. Penitenciární psychiatrie se tedy zabývá diagnostikou a léčebně – terapeutickou péčí o odsouzené.

4.4 Penitenciární sociologie

Penitenciární sociologie je jednou z nejmladších penitenciárních disciplín. Zkoumá a analyzuje sociální vztahy jednotlivců i skupin, díky čemuž získává důležité informace pro volbu vhodného výchovného přístupu k odsouzenému i k celé skupině a zároveň předchází možným konfliktním situacím. Své působení směřuje nejen k odsouzeným, ale i k vězeňskému personálu a k výkonu jeho služby. Dalším hlavním úkolem

¹⁸ JÚZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 2017. s.287-291.

¹⁹ RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ,S. *Kapitoly z penologie I: Vězeňství*. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. s. 14-16.

²⁰ JÚZL, M. *Penitenciaristika jako věda žalární*. 1.vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 2017. s.19-20.

penitenciární sociologie je zkoumání struktury penitenciárního procesu, jeho funkčnost a účinnost. Ve vztahu k odsouzeným spolupracují penitenciární sociologové s pedagogy, psychology, sociálními pracovníky a rovněž vychovateli.²¹

4.5 Sociální práce ve VTOS

Je velice důležité zmínit sociální práci ve vězeňství, která je specifickou odbornou, náročnou a nedocenenou disciplínou, využívající poznatků především psychologie, sociologie, pedagogiky, lékařských, právních a ekonomických věd. Sociální práci zajišťují sociální pracovníci a jejich místo ve věznici je nezastupitelné vzhledem k tomu, že pomoc nesměruje pouze k jedné cílové skupině. Sociální pracovník společně s ostatními odbornými zaměstnanci zpracovává konkrétní program zacházení svěřeným odsouzeným a podílí se na vyhodnocení jeho účinnosti. Společně s dalšími institucemi (orgány státní správy, nestátní neziskové organizace nebo církve) se podílejí na resocializaci odsouzených a jejich úspěšnému začlenění do společnosti po propuštění z výkonu trestu, ochranné výchovy či ochranného léčení. Dále zajišťují a poskytují sociálně terapeutickou pomoc včetně poradenství (finance, zajištění ubytování po propuštění, pomoc při řešení pohledávek, pomoc hledat cestu k uspořádání a udržování sociálních vztahů, zejména v rámci nejbližší rodiny), vedou k samostatnosti a zodpovědnosti odsouzených. Dále pomáhají v navazování spolupráce se sociálními kurátory, s úřady práce, s organizacemi zajišťujícími postpenitenciární péči a v neposlední řadě to jsou protidrogové služby.²²

4.6 Odborní pracovníci a dalších osoby podílející se na penitenciární péči

Příchod odsouzeného do VTOS je zásadním zásahem do osobního života a života jemu nejbližších osob. Odsouzení pocházejí z různého sociálního prostředí a různých pozic pracovních nebo společenských. Ve VTOS musí odsouzený začít respektovat vnitřní pravidla a řád věznice, které v běžném životě porušoval a ignoroval. Pro vytváření

²¹KUBÍČKOVÁ, P., KMĚTÍK, I. *Penologie* [online]. Karviná: SOSOOM, 2011. [cit. 2024-01-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.sosoom-zlin.cz/media/skripta/penologie.pdf>>.

²²VSCR. Sociální práce ve vězeňství [online]. Věznice Nové Sedlo [cit. 2024-01-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/socialni-prace-ve-vezenstvi>>.

vhodného prostoru na působení odsouzeného je kladen důraz na profesionalitu vězeňského personálu zejména u odborných pracovníků (specialistů).²³

Dle vyhlášky č. 345/1999 Sb. mezi speciální zaměstnance ve věznicích řadíme vychovatele, speciálního pedagoga, psychologa, sociálního pracovníka a dozorce, kteří mají splněnou speciální odbornou přípravu. Na penitenciární péči se podílí i další důležité osoby, kterými jsou vychovatel terapeut, pedagog volného času, adiktolog a osoby poskytující duchovní péči. Podstatný podíl na naplňování účelu trestu mají státní i nestátní subjekty (církve a náboženské společnosti, zájmové sdružení občanů a nevládních organizace).²⁴ Důležitá je činnost samotných pracovníků vězeňské služby, kteří jsou nezastupitelní. Je to náročná práce nejen po psychické, ale zároveň po fyzické stránce. VSČR se dlouhodobě potýká s nedostatkem pracovníků ve služebním poměru. O to více je jejich činnost náročnější. Je to zodpovědná a důležitá práce, bez které by se bezpečnost obyvatel neobešla.

4.6.1 Vychovatel

Vychovatel ve vězeňství je odborným zaměstnancem, který plní při své funkci úkoly, které jsou stanovené Nařízením generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 21/2010. Vychovatelé obecně plní činnost výchovnou, vzdělávací, preventivní a diagnostickou, která se zaměřuje na celkový rozvoj osobnosti. Jsou v přímém a stálém kontaktu s odsouzenými a svou činnost zaměřují na socializaci, resocializaci a reedukaci odsouzených. Osobně znají svěřené odsouzené osoby a zpracovávají na tyto osoby hodnocení. Dbají na dodržování pořádku a kázně ve stanoveném oddíle. V souvislosti s tímto má vychovatel kázeňskou pravomoc. Podílí se na sestavení programu zacházení pro odsouzené. Na jeho činnost je metodicky dohlíženo speciálním pedagogem.²⁵

²³ LĚŠKOVÁ, L. *Sociální pracovník v penitenciární a postpenitenciární starostlivosti*. Brno: Tribun EU, 2013, s. 43.

²⁴ Vyhláška č. 345/1999 Sb. Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-10]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.

²⁵ DRÁPAL, J., JIŘÍČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 333-334.

4.6.2 Speciální pedagog

Speciální pedagog ve vězeňství má odborné znalosti z oboru penologie, pedagogiky, psychologie, kriminologie, etopedie, andragogiky a psychopatologie. Tyto znalosti jsou důležité pro jeho individuální nebo skupinovou výchovnou práci s odsouzenými a jejich motivace k vedení řádného života. Provádí speciální pedagogickou diagnostiku odsouzeného. Na jejím základě a dalších aspektů je sestavena komplexní zpráva, kterou doporučuje konkrétní program zacházení pro jednotlivce. Ve spolupráci s ostatními zaměstnanci odpovídá za průběh tohoto programu, vyhodnocuje efektivnost a případně navrhuje změny. Jak už bylo zmíněno, metodicky dohlíží na vychovatele a pedagogy volného času.²⁶

4.6.3 Psycholog

Pro výkon povolání psychologa ve vězeňství musí být splněny odborné znalosti z psychodiagnostiky, psychoterapie, psychologie práce, sociální, pedagogické a forenzní psychologie. Hlavním cílem práce psychologa ve vězeňství je snížení kriminogenních rizik odsouzených. Psycholog pracuje s odsouzeným prostřednictvím terapie, která může probíhat skupinově, aby mohl mít odsouzený zpětnou vazbu od ostatních ze skupiny, nebo individuálně, pokud není schopen skupinové práce nebo by jeho přínos ve skupině nebyl efektivní. Během terapie se pracuje s kontrolou chování, ovládnutí emocí a náhledem na sebe samotného. Psycholog při své práci využívá psychologické diagnostiky, pracuje s nástroji na hodnocení rizik, psychodiagnostickými nástroji a speciálními metodami. V individuálních případech poskytuje psycholog odsouzeným terapii a poradenství, pokud nejsou schopni skupinové práce.

Psychologové, kteří mají zvláštní akreditaci, posuzují osobní způsobilost uchazečů o pracovní místo ve vězeňství v zaměstnaneckém nebo služebním poměru.²⁷

4.6.4 Sociální pracovník

Sociálním zaměstnancem, který je oprávněn poskytovat služby ve VTOS je sociální pracovník vězeňské služby, sociální kurátor nebo pracovník střediska sociální prevence. Hlavním cílem sociální práce je poskytovat pomoc a podporu klientů (osobám

²⁶ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 339-340.

²⁷ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 335.

ve VTOS) při řešení aktuálních problémů a sociálních problémů, které vznikly v důsledku uvěznění, a při dosažení účelu trestu. Dalším cílem sociálního pracovníka je, aby klient přijal odpovědnost za svůj život a za spáchanou trestnou činnost, aby byl schopný samostatně řešit své problémy a komunikovat s úřady nebo jinými institucemi.

Podle analýzy rizik pracuje sociální pracovník s klienty v rámci programu zacházení, ve kterém odsouzení různé aktivity. Klientům poskytují sociálně-právní poradenství, pomoc při hledání zaměstnání, které budou vykonávat po propuštění, pomoc při vyplňování formulářů pro úřady a další činnosti. Sociální pracovníci jsou také koordinátory pro PMS. Pomáhají navázat kontakt odsouzeného s PMS, který má v úmyslu podat žádost o podmíněné propuštění. K tomu sociální pracovník společně s dalšími specialisty sepiše hodnocení dané osoby.

Pro dosažení cíle klienta je nezbytné, aby sociální i další odborná práce navazovala plynule i do doby po propuštění. Tento přechod z věznice do občanského života, kdy jsou uplatňovány postupy sociální péče, je nazýván kontinuální sociální práce. Poskytování služeb pro osoby ve VTOS, jak je již uvedeno výše, je rozšířeno o spolupráci s externími subjekty, jako jsou sociální kurátoři obecních úřadů obcí s rozšířenou působností, pracovníci nestátních neziskových organizací (např. Charita) a příspěvkových organizací, které nabízejí služby osobám ve VTOS a zejména po propuštění.²⁸

4.6.5 Adiktolog

Osobám ve VTOS, které jsou závislé na návykových látkách nebo trpí jinou závislostí, je poskytována možnost pomoci adiktologem, který ve spolupráci s lékařem sestavuje komplexní léčebný plán. Adiktolog je dalším specialistou, kterého bylo nutné zařadit mezi vězeňský personál vzhledem k neustále rostoucímu se počtu osob se závislostí. Ve věznici provádí poradenství, výchovu a prevenci v oblasti zdravého životního stylu a především se zaměřuje na škodlivé užívání návykových látek.²⁹

²⁸ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 346-347

²⁹ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 349-350.

4.6.6 Vychovatel terapeut

Kromě hlavních specialistů nelze opomenout ani další osoby, které se podílejí na penitenciární péči. Terapeut má důležitou roli spolu s ostatními specialisty při sestavování programu zacházení, zpracování komplexních a výstupních zpráv. Provádí individuální a skupinové terapie, výchovné aktivity, které jsou převážně zaměřené na spáchanou trestnou činnost a na práci s osobnostními odchylkami.³⁰

4.6.7 Pedagog volného času

Pedagog volného času je podřízen speciálnímu pedagogovi. Jeho hlavním úkolem je rozvíjet osobnost odsouzeného prostřednictvím vzdělávacích a výchovných činností zaměřených na socializaci, resocializaci a reedukaci. Ve spolupráci s adiktologem se podílí na realizaci prevence užívání návykových látek. Jak vyplývá z názvu, pedagog volného času zajišťuje různé zájmové aktivity. Při aktivní účasti odsouzeného předává informace, které jsou dále zpracovány do programu zacházení.³¹

4.6.8 Duchovní služba

Kaplaní a dobrovolní duchovní, kteří jsou pověřeni církví, jsou členy oficiálního sdružení Vězeňské duchovní péče. Kaplaní poskytují služby vězňům, kteří o to mají zájem, a to bez ohledu na jejich víru. Služby jsou poskytovány formou osobních rozhovorů a spolupráce s rodinnými příslušníky odsouzených, zejména s cílem utužit rodinné vazby. V případě propuštění nabízejí také spolupráci s církevními i neziskovými organizacemi, které poskytují pomoc propuštěným osobám. Kromě odsouzených jsou duchovní také k dispozici zaměstnancům věznice.³² Při náročnosti tohoto povolání je důležité vědět, že je k dispozici osoba, která projevuje pochopení, naslouchá a je vstřícná.

4.7 Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených

Nástroj, který se běžně používá ve věznicích a hodnotí rizika odsouzených, se nazývá souhrnná analýza rizik neboli SARPO. Prostřednictvím tohoto propracovaného

³⁰ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 342-343.

³¹ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 350-351.

³² DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 352-353.

nástroje, který je součástí vězeňského informačního systému, je předpovídána pravděpodobnost spáchání recidivy po propuštění. Základní struktura SARPO se skládá z:

- rizik újmy – jedná se o analýzu okolností vyplývajících ze specifické trestné činnosti, zaměřeno i na potenciální oběť v budoucnu (vyhodnocuje psycholog)
- statických faktorů – vyhodnocují charakter trestné činnosti, kdy je zaměření na trestní minulost, způsobenou újmu, aktuální a ostatní trestnou činnost a specifickou trestnou činnost (vyhodnocuje speciální pedagog, popř. vychovatel)
- dynamických faktorů – vyhodnocují míru rizika (pravděpodobnost selhání, riziko recidivy) a motivaci odsouzeného na základě faktorů: bydlení, zaměstnání, finance, rodina a sociální kontakty (vyhodnocuje sociální pracovník), vzdělání a výchova (vyhodnocuje speciální pedagog), závislost a osobnost odsouzeného (vyhodnocuje psycholog)
- sebehodnocení – je zpětná vazba odsouzeného zaměřená na okolnosti trestného činu, i v souvislosti s osobním životem (vyhodnocuje speciální pedagog)
- adaptace v nástupním oddíle – tato část je zaměřena na odsouzeného a jeho jednání k personálu, spoluvězňům a dodržování pravidel výkonu trestu (vyhodnocuje vychovatel)
- doporučení od hodnotitelů-specialistů, jak s odsouzeným pracovat

Výsledkem této analýzy je komplexní zpráva o odsouzeném, jeho rizikovém a osobnostním profilu. Analýza rizik se zpracovává v nástupním oddíle.³³

4.7.1 Program zacházení

Program zacházení (dále jen PZ) s odsouzeným je vytvořen na základě komplexní zprávy a provází odsouzeného po celý výkon trestu odnětí svobody. Cílem je naplnit účel VTOS, individuálně sestavit PZ vůči potřebám odsouzeného, kde bude zahrnuta i motivační stránka a osobní postoj odsouzeného ke spáchanému trestnému činu. PZ se skládá ze složek, kterými jsou pracovní aktivity, vzdělávací, výchovné, zájmové a tzv. extramulární (např. vycházky). Nicméně odsouzený může mít jeden z pěti programů,

³³ DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. České vězeňství. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 250-253.

nebo v případě více vhodných variant je mu nabídnut výběr. Vyhláška č. 345/1999 Sb. obsahuje tyto programy:

- program minimálního zacházení
- program standardního zacházení
- program speciálního zacházení
- program výstupního zacházení
- program základního motivačního zacházení – určen pro odsouzené, kteří odmítají program zacházení, je zaměřen na motivaci změnu postoje a chování

Program zacházení je pravidelně vyhodnocován speciálním pedagogem, který program zároveň sestavuje. Odsouzenému, který má trest kratší 3 měsíce není PZ sestavován. V případě, že odsouzený plní program, může to mít pozitivní a motivující vliv v podobě např. návštěvy různých kulturních a sportovních programů mimo věznici, přerušeni trestu odnětí svobody a dále v podobě kladného hodnocení pro soud v případě rozhodnutí (přeřazení do mírnějšího typu věznice, podmíněné propuštění z VTOS). Pro dosažení účelu PZ je nutné, aby se zaměřovaly na specifické problémy, které ovlivňují chování odsouzeného.³⁴ Výsledek resocializace (náprava) odsouzeného závisí na jeho osobnosti. Odsouzený, který dokáže prožívat pocit viny a stanovený trest vnímá jako důsledek svého konání, se řadí mezi skupinu odsouzených, kteří usilují o zařazení zpět do běžného života. Vina je předpokladem osobnosti, která se považuje za rozvinutou. Odsouzený, který trpí psychopatickou poruchou musí mít PZ sestaven specificky se zaměřením na problémy a poruchy, které jsou spouštěčem jeho kriminálního jednání. Běžné psychoterapeutické přístupy se míjejí účinkem, proto jsou používány speciální.³⁵

I přes veškerou snahu všech osob podílejících se na penitenciární péči, hlavní a rozhodující úlohu má nicméně sám odsouzený. „*Nejde tak o to odsouzeného zformovat, jako spíše o to pomoci mu, aby se zformoval.*“³⁶

³⁴ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězňnými*. 1. vydání. Liberec: TU. 2007. s. 44-47.

³⁵ ČÍRTKOVÁ, L. *Kriminální psychologie*. 1. vyd. Praha: EUROUNION, s. r. o., 1998. s. 88-93.

³⁶ NOVOTNÝ, O. *O trestu a vězeňství*. 2. vydání. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd. 1969. s. 189.

Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody § 2 uvádí, jednat s odsouzeným tak, aby byly podporovány takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.³⁷

³⁷ ČESKO. Zákon č. 169/1999 Sb., ze dne 30. června 1999, o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1961-141>>.

5 Postpenitenciariistika

Nedílnou součástí penitenciární péče je fáze postpenitenciární péče. I v této oblasti není mezi odborný jednotný názor na definici postpenitenciariistiky. V užším smyslu se péče poskytuje po propuštění z VTOS dobrovolně formou sociální péče a sociální pomoci. V širším smyslu se péče poskytuje také po propuštění z VTOS, buď dobrovolně nebo nařízenou formou povinného dohledu (*Parole*³⁸). V nejširším smyslu představuje postpenitenciariistika kontinuální sociální péči, která je poskytována bezplatně a dobrovolně a to ve všech fázích trestního řízení. Obecně se postpenitenciariistika zaměřuje především na sociální péči o osoby propuštěné z VTOS, ochranného léčení nebo ochranné výchovy. Hlavním cílem postpenitenciární péče je začlenění jednotlivce zpět do společnosti tak, aby nedošlo k jeho sociální izolaci.³⁹

Postpenitenciární péči je nezbytné navázat na penitenciární, obzvláště, pokud se jedná o osoby dlouhodobějších trestů. Zásadní pro úspěšnost reintegrace a resocializace je přístup odsouzeného k sobě, ke spáchanému trestnému činu, motivace změnit svůj dosavadní život a pocit viny. Šance na úspěšnou reintegraci a odvrácení od kriminální kariéry jsou vyšší u mladých jedinců, u osob, které jsou poprvé trestány, nemají historii chování, která by naznačovala poruchy, a absolvují kratší tresty. Dále mají výhodu jedinci s bohatší a neporušenou sociální sítí (dobrá rodina, pozitivní zájmy), kteří projevují pevné a kvalitní pracovní návyky, a jsou motivováni ke změně, aniž by trpěli závažnými poruchami osobnosti jako je závislost na alkoholu nebo drogách.⁴⁰ Nejčastější důvody potřebnosti postpenitenciární péče jsou:

- penitenciární péče ve VTOS nedosáhla stanovených cílů nebo nejsou ustálené, a proto propuštěný potřebuje odbornou pomoc na adaptaci na životní podmínky ve společnosti
- propuštěný zažívá krizi prvních dnů, která se projevuje v podobě nevhodného chování, úzkosti a nejistoty v běžných situacích

³⁸ *Parole* (podmíněné propuštění) – při splnění podmínek stanovených zákonem, je trest vykonáván na svobodě ve zkušební době (s dohledem nebo bez dohledu). ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D., et al. *Probace a mediaci: Možnosti řešení trestných činů*. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. s. 206.

³⁹ ČERNÍKOVÁ, V. et al. *Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. s. 213.

⁴⁰ SOCHŮREK, J. *Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězňými*. 1. vyd. Liberec: TU. 2007. s. 56-57.

- vysoké riziko relapsu (užívání návykových látek především)
- negativní důsledky *prizonizace*⁴¹
- potíže spojené s obnovením vztahů partnerských a rodičovských nebo pracovních návyků⁴²

Někteří propuštění z VTOS potřebují pomoc v podobě služeb, které jsou nezbytné pro jejich úspěšnou reintegraci do společnosti. Tyto služby zahrnují pomoc při hledání zaměstnání, zajištění ubytování, sociální a psychologickou podporu, finanční poradenství a asistenci při řešení právních záležitostí. Důležitou součástí je také podpora při obnově rodinných a sociálních vazeb, které mohou být klíčové pro stabilizaci jeho života mimo vězení.

5.1 Subjekty postpenitenciární péče

Postpenitenciární péči zajišťují subjekty, které zahrnují různé organizace a jednotlivce. Poskytují podporu propuštěným osobám, aby usnadnili jejich reintegraci do společnosti. Některé subjekty působí na odsouzeného již ve VTOS. Mezi subjekty, které se podílejí na penitenciární péči patří:

- Státní orgány – například úřady práce, sociální služby a orgány státní správy, které nabízejí programy a asistenci při hledání zaměstnání a zajištění sociálního zabezpečení.
- Nestátní neziskové organizace – organizace, které poskytují různé formy podpory, jako je právní pomoc, psychologické poradenství, sociální služby a resocializační programy.
- Církevní organizace – poskytují duchovní a materiální podporu, nabízejí ubytování a pomáhají s obnovou rodinných a sociálních vztahů.

⁴¹ *Prizonizace-zvyklost na uvěznění, adaptace na podmínky výkonu trestu*. DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T. et al. *České vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. s. 27.

⁴² RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. *Kapitoly z penologie II*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. s. 110-111.

- Sociální pracovníci – jednotlivci, kteří pracují přímo s propuštěnými osobami a poskytují individuální poradenství a podporu při řešení osobních a sociálních problémů.
- Protidrogové služby – organizace, které se specializují na léčbu a prevenci závislostí, nabízejí rehabilitační programy a podporu pro bývalé uživatele návykových látek.
- Kurátoři pro dospělé – odborníci, kteří pomáhají propuštěným osobám při jejich návratu do běžného života, zajišťují dohled a podporu v rámci podmíněného propuštění.
- Rodina a přátelé – poskytují emocionální a praktickou podporu, pomáhají s adaptací na život mimo vězení a obnovou sociálních vazeb.

5.1.1 Nestátní neziskové organizace

Nestátní neziskové organizace (dále jen NNO), které se podílejí na postpenitenciární péči, zahrnují široké spektrum institucí, z nichž některé jsou:

- Člověk v tísni – poskytuje různé sociální a integrační služby, včetně pomoci pro propuštěné osoby při hledání zaměstnání a zajištění základních životních potřeb.
- Rubikon Centrum – specializuje se na pomoc osobám s trestní minulostí, nabízí poradenství, školení, podporu při hledání práce a služby zaměřené na prevenci recidivy.
- Sdružení pro probaci a mediaci v justici (SPJ) – zaměřuje se na podporu resocializace a reintegrace propuštěných osob prostřednictvím různých programů a služeb.
- Armáda spásy – poskytuje ubytování, stravu, sociální a duchovní podporu pro osoby v nouzi, včetně propuštěných osob.
- Charita Česká republika – nabízí široké spektrum sociálních služeb, včetně programů zaměřených na podporu propuštěných osob a jejich rodin.
- Naděje – poskytuje sociální služby a podporu lidem v krizových situacích, včetně pomoci propuštěným osobám při jejich reintegraci do společnosti.

- Sananim – zaměřuje se na léčbu a prevenci závislostí, nabízí rehabilitační programy a podporu pro osoby s trestní minulostí, které se potýkají se závislostí.
- Probační a mediační služba České republiky (PMS ČR) – i když je to státní organizace, spolupracuje s mnoha nestátními neziskovými organizacemi na poskytování služeb a podpory pro propuštěné osoby.
- Romodrom – poskytuje sociální služby a podporu pro romské komunity, včetně pomoci propuštěným osobám při jejich návratu do společnosti.
- Platforma pro sociální bydlení – organizace, které se zaměřují na zajištění bydlení pro lidi v nouzi, včetně propuštěných osob, aby jim pomohly stabilizovat jejich životní situaci.
- Mezinárodní vězeňské společenství (křesťanské sociální hnutí) – poskytují pomoc odsouzeným, propuštěným, obětem trestných činů, rodinám a dětem vězňů.

Tyto organizace jsou klíčové v postpenitenciární péči, protože poskytují nezbytné služby a podporu propuštěným osobám. V každém okrese bohužel není dostatek NNO, které by poskytovaly specifické služby potřebné pro propuštěné osoby. Z tohoto důvodu některé nabízejí své služby pro celý kraj, aby zajistily, že propuštění budou mít přístup k potřebné podpoře. V kraji Vysočina takové služby nabízí Charita a terénní program AL PASO. Její pracovníci navštěvují odsouzené ve věznicích po celé České republice, aby zajistili povědomí formou besed o podpoře a službách, které nabízejí. Své služby nabízejí zároveň osobám s trestní minulostí, rodinám a blízkým. Nabízejí mimo jiné pomoc s hledáním zaměstnání, ubytováním, sociálním poradenstvím, psychologickou podporou a doprovázejí osoby na úřady a jiné instituce. Délka jejich pomoci závisí na potřebách jednotlivců. Preferují lidský přístup ke klientům. Pokud podpora přesahuje jejich možnosti, předávají klienta jiným institucím vzhledem k povaze potřeb. Spolupracující službou v rámci Charity je například TaxiS (sociální rehabilitace). Tato instituce poskytuje ambulantní i terénní služby do 50 km od centra, kde sídlí. Nabízená podpora spočívá ve vyhledávání, získávání a zejména udržení vhodného pracovního místa. Nabízejí asistenci přímo v zaměstnání. Klientům, kteří mají zdravotní potíže (fyzické nebo psychické), pomáhají při vyhledání a řešení. Jejich služby se netýkají pouze zaměstnání a hledání ubytování, ale podporují klienty při zvládnutí běžných denních činností (finanční gramotnost, vaření atd.). Podporu nabízejí i další instituce, které například poskytují potravinovou pomoc.

5.1.2 Probační a mediační služba

Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační mediační službě, je výsledkem zakomponování restorativní justice do trestní. Principy restorativní justice zavedly do trestního práva význam využití alternativních trestů, což zvýšilo potřebu účasti PMS, která je klíčovou institucí českého právního systému. Zaměřuje se na efektivní řešení trestních věcí a podporu sociální reintegrace pachatelů trestných činů. Její činnost spočívá v provádění odborných činností v oblasti probace, mediace a dohledových programů. PMS hraje zásadní roli v prevenci kriminality, snížení recidivy a podpoře obětí trestných činů.

PMS je nezastupitelná v celém trestním řízení. V přípravném řízení má důležitou úlohu mediace. Dále v této fázi PMS zajišťuje podklady o obviněném (rodinné a sociální zázemí), které jsou důležité pro projednání věci některých ze zvláštních druhů trestního řízení. Hlavní činnost vykonává PMS ve vykonávacím řízení. V souvislosti s trestním řízením má PMS pravomoc dosáhnout stanovených cílů. Tyto cíle zahrnují integraci pachatele zpět do společnosti prostřednictvím nařízeného dohledu soudem, zapojení (participace) poškozeného do trestního řízení a ochranu společnosti prostřednictvím zjišťování příčin trestné činnosti vedoucího pachatele k řádnému životu.⁴³

Probace zahrnuje dohled nad obviněnými, obžalovanými, odsouzenými, kontrolu výkonu trestů nespojených s odnětím svobody (alternativními tresty) a podmíněně propuštěnými osobami ve zkušební době. Poskytuje individuální pomoc a snaží působit tak, aby osoby vedly řádný život a tím splnily uložené podmínky soudem nebo státním zástupcem.⁴⁴ Probace organizuje a dohlíží na různé intervenční programy, které jsou zaměřeny na resocializaci pachatelů. Tyto programy mohou zahrnovat pracovní terapii, vzdělávání, psychologickou pomoc nebo drogovou léčbu. Jak už bylo zmíněno, cílem je snížit riziko opakování trestné činnosti a podpořit pachatele v jejich snaze začlenit se zpět do společnosti jako zodpovědní občané. „*Pokud odsouzený, kterému byl uložen dohled, poruší závažným způsobem nebo opakovaně podmínky dohledu nebo probační plán, nedodrží přiměřené omezení, přiměřenou povinnost nebo výchovné opatření, jejichž kontrolu vykonává Probační a mediační služba, neposkytne probačnímu úředníku součinnost anebo se k němu v jím určené lhůtě nedostaví, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu.*“⁴⁵ Při závažném porušení podmínek

⁴³ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Leges. 2021. s 306-307.

⁴⁴ ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s. r. o. 2007. s. 21.

⁴⁵ JELÍNEK, J. et al. *Trestní právo procesní*. 6. vyd. Praha: Leges. 2021. s 312.

zkušební doby rozhoduje soud o výkonu zbytku trestu odnětím svobody, jelikož se odsouzený ve zkušební době neosvědčil.

Mediace se zaměřuje na spolupráci s oběťmi trestných činů. Nabízí souhrnné poradenství s důrazem na myšlenku *restorativní justice*⁴⁶, která v posledních letech zaujímá větší pozici v trestní justici. V minulosti byla větší pozornost věnována odbornému zacházení s pachateli. Změna nastala přijetím upraveného zákona o obětech trestných činů v roce 2013.⁴⁷ Mediace je proces, ve kterém PMS zprostředkovává dialog mezi obětí a pachatelem. Zákon o probaci a mediaci vymezuje pojem mediace jako „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnosti směřující k urovnání konfliktního stavu vykonává v souvislosti s trestním řízením. Mediace lze provádět jen s výslovným souhlasem obviněného a poškozeného.*“⁴⁸ Cílem je najít alternativní řešení trestních věcí, které je přijatelné pro obě strany, a podpořit uzdravení a smíření za účasti třetí strany (mediátora). Nejde tedy o potrestání a odškodnění, ale nalezení řešení, které je akceptovatelné. Tento proces pomáhá obětem získat pocit spravedlnosti a pachatelům porozumět dopadům jejich činů, což může vést k opravdové lítosti a snížení pravděpodobnosti recidivy.

Aby mohla PMS efektivně fungovat, je nezbytné, aby spolupráce s dalšími institucemi, jako jsou soudy, vězeňská služba, neziskové organizace a komunitní centra, probíhala na dobré úrovni. PMS musí pružně reagovat a inovovat své postupy a programy, aby reagovala na potřeby společnosti a na nové poznatky v oblasti kriminality a resocializace.

⁴⁶ *Restorativní justice*-nový postup v rámci existujícího právního systému. Zaměřuje prvotně se na újmu poškozených způsobenou trestnou činností a naplnění jejich potřeb, dále na vedení k zodpovědnosti pachatelů a zapojení všech zainteresovaných stran (poškozený, pachatel, komunita) do procesu. ZEHR, H. *Úvod do RESTORATIVNÍ JUSTICE*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. 2003. s. 17-18.

⁴⁷ VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. et al. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2019. s. 206-207.

⁴⁸ ČESKO. § 2 odst. 2, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediální službě, ve znění pozdějších předpisů. [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-257>>.

6 Výzkumná část

Výzkumná část se zaměřuje na stanovený cíl této práce, který byl podrobně popsán v první kapitole. S tímto cílem úzce souvisejí výzkumné otázky, které byly formulovány pro výzkumné šetření a slouží k dosažení stanoveného cíle. Autorka zvolila kvalitativní výzkumnou strategii ve formě polostrukturovaného rozhovoru. Umožňuje to hlubší vhled do zkoumané oblasti s cílem zjistit zkušenosti a poznatky pohledem odborných zaměstnanců VSČR a úředníků PMS na jejich samotnou činnost. Z důvodu zachycení všech poskytnutých informací byly rozhovory se souhlasem respondentů nahrávány a některé byly přepisovány do záznamového archu. Otázky kladené respondentům jsou uzpůsobeny jejich pracovní činnosti a vycházejí z nastudované literatury. Rozhovorům s odbornými pracovníky, kteří zde působí, předchází představení věznice Rapotice.

V rámci penitenciární péče byly provedeny rozhovory s vybranými odbornými pracovníky, konkrétně s psychologem a vychovatelem, kteří odpovídali na 7 předem schválených otázek. Z důvodu náročného pracovního programu respondentů byla časová dotace rozhovoru omezená.

Pro výzkum v rámci postpenitenciární péče byli vybráni úředníci PMS. Původní záměr autorky byl vést rozhovor pouze s jedním úředníkem. Při realizaci otázek autorka nevezala v potaz místní příslušnost úřadu při přípravě podmínek podmíněného propuštění. To vedlo k nabídce spolupráce s úřadem v jiném okrese. Autorka tím získala rozhovor s dvěma úředníky z různých okresů, kteří odpovídali na 7 předem zasláných otázek.

Dotazované osoby byly informovány o účelu výzkumu a byly ujištěny o zachování jejich diskretnosti a anonymity. Zároveň respondenti byli informováni, že jejich odpovědi budou použity pouze pro účely této práce.

6.1 Věznice Rapotice

Ve Věznici Rapotice jsou umístěni muži odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody s ostrahou. Věznice je členěna na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. V současné době se zde realizuje 10 druhů vzdělávacích aktivit, 13 druhů speciálně výchovných aktivit a 9 druhů zájmových aktivit:

Vzdělávací aktivity: výuka anglického jazyka, výuka německého jazyka, výuka českého jazyka (rozděleno pro cizince a ostatní), dějepis, zeměpis, základy finanční gramotnosti, základy práce s PC, základy pravidel silničního provozu a edukace mladých dospělých odsouzených.

Speciálně výchovné aktivity: setkávání drogově závislých, drogové poradenství, sociálně právní poradenství, komunitní setkávání ve výstupním oddělení, komunitní setkávání na oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné, sociálně psychologický výcvik, psychosociální poradenství, etiketa, sebeobslužné činnosti – vaření, společenské chování, diskusní klub, program ZZZ (Zastav se, Zamysli se, Změň se), základy viktimologie.

Zájmové aktivity: keramika, rukodělné a výtvarné techniky, zahrádkářský kroužek, kroužek sportovních her, kroužek filmového diváka, kroužek společenských her, hudební kroužek, rybářský kroužek, kondiční cvičení a nově chov daňků.

Program zacházení je doplněn duchovní péčí, dalšími resocializačními programy, činnostmi bezdrogové zóny, extramurálními aktivitami a dalšími činnostmi. Ve spojitosti s Novou koncepcí vězeňství je největší pozornost věnována pracovním aktivitám. V současnosti je zaměstnáno přes tři sta odsouzených.⁴⁹

6.1.1 Věznice s ostrahou

Věznice s ostrahou je vnitřně členěna podle stupně zabezpečení na oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení. Před umístěním odsouzeného se posuzují kritéria vnějšího a vnitřního rizika, podle kterých je následně odsouzený umístěn do konkrétního oddělení.

Vnější rizikem je míra nebezpečnosti odsouzeného pro společnost s ohledem na spáchanou trestnou činnost, délku trestu, formu zavinění a to, zda odsouzený byl dříve ve výkonu trestu.

Vnitřním rizikem je míra ohrožení bezpečnosti, zejména příslušníků a zaměstnanců Vězeňské služby, a samotných odsouzených. Dále se posuzuje

⁴⁹ VSCR. Věznice Rapotice. *Výkon trestu a program zacházení*. [online]. © 2024 Vězeňská služba České republiky. [cit. 2024-05-30]. Dostupné z WWW: < <https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-rapotice/sekce/vykon-trestu-a-program-zachazeni>>.

charakteristika odsouzeného, povaha jeho trestné činnosti, případně průběh předchozího výkonu trestu a nebezpečí útěku.⁵⁰

6.1.2 Oddělení s nízkým stupněm zabezpečení

Do tohoto oddělení je umístěn odsouzený s nízkým vnějším a vnitřním rizikem, který byl odsouzen za nedbalostní trestný čin k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu 3 roky, nebo za úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody nepřevyšujícímu 1 rok, pokud dosud nebyl ve výkonu trestu. Odsouzený nesmí být dříve odsouzen za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, dále za trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami, nebo za trestný čin pod vlivem takové látky a došlo-li nebo byla hrozba, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka. Rovněž se to týká trestných činů, které zahrnovaly nebo měly zahrnovat násilí, či pohrůžky násilím. Na tomto oddělení se odsouzení pohybují většinou bez dohledu a zpravidla jsou zařazeni na pracovištích mimo věznici. V mimopracovní době mohou nosit civilní oděv a účastnit se kulturních, sportovních akcí nebo navštívit zdravotnická zařízení. Volný čas se svolením ředitele mohou odsouzení trávit mimo věznici. Návštěvy odsouzených probíhají zpravidla bez dozoru. Dohled a kontrolu nad činností odsouzených provádí vychovatel nebo určený zaměstnanec Vězeňské služby.⁵¹

6.1.3 Oddělení se středním stupněm zabezpečení

Do tohoto oddělení je umístěn odsouzený se středním vnějším a vnitřním rizikem, který byl odsouzen za nedbalostní trestný čin k trestu převyšujícímu 3 roky, nebo za úmyslný trestný čin k trestu nepřevyšujícímu 3 roky, který je ve výkonu trestu nejvýše potřetí. Stejně jako je uvedeno výše, odsouzený nesmí být dříve odsouzen za trestný čin proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, za trestný čin zahrnující nakládání s omamnými nebo psychotropními látkami, nebo za trestný čin pod vlivem takové látky a došlo-li nebo byla hrozba, že dojde k újmě na zdraví nebo na životě člověka. Rovněž se to týká trestných činů, které zahrnovaly nebo měly zahrnovat násilí, či pohrůžky násilím. Na tomto oddělení se odsouzení pohybují organizovaně pod dohledem zaměstnance Vězeňské služby, pokud vybraní jedinci nedostali od ředitele věznice rozhodnutím povolení se pohybovat volně. Odsouzení také pracují mimo věznici a jsou

⁵⁰ RASZKOVÁ, T.,HOFERKOVÁ., S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, s. 118-122.

⁵¹ RASZKOVÁ, T.,HOFERKOVÁ., S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, s. 123.

v jednohodinových intervalech kontrolování zaměstnancem Vězeňské služby. V mimopracovní době se mohou za dohledu účastnit společenských akcí mimo věznici také v civilním oděvu, včetně doby návštěv, při kterých mají opět dohled. Kontrolu nad odsouzenými provádí vychovatelé a dozorcí.⁵²

6.1.4 Oddělení s vysokým stupněm zabezpečení

Na oddělení s vysokým stupněm zabezpečení jsou umístováni odsouzení s vysokým vnějším a vnitřním rizikem, kteří byli odsouzeni za takový trestný čin, u kterého nejsou splněny podmínky pro umístění do oddělení s nízkým nebo středním stupněm zabezpečení. Na tomto oddělení se odsouzení pohybují zpravidla organizovaně za dohledu zaměstnance Vězeňské služby. Ve výjimečných případech mají vybraní vězni možnost se pohybovat v prostorách věznic samostatně a to při plnění pracovních aktivit. Pracoviště odsouzených jsou zpravidla ve vnitřních prostorách věznice. Některá jsou mimo věznici, ale jsou přísně střežena. Vybraní odsouzení, u kterých lze předpokládat, že možnosti nezneužijí, mohou pracovat ve vnějších nestřežených pracovištích. Pověřený zaměstnanec Vězeňské služby zajišťuje pravidelný dohled nad odsouzenými v pravidelných intervalech po 45 minutách. Pro vybrané jedince, kteří jsou uvedeni výše, včetně odsouzených, kteří se nacházejí ve výstupním oddílu, jsou rovněž organizovány akce mimo prostory věznice za přítomnosti zaměstnanců. Návštěvy odsouzených se zpravidla uskutečňují pod dohledem příslušníka Vězeňské služby.⁵³

6.2 Interview s odbornými pracovníky věznice Rapotice

V rámci penitenciární péče byly provedeny rozhovory s vybranými odbornými pracovníky, konkrétně s psychologem⁵⁴ a vychovatelem⁵⁵, kteří odpovídali na 7 předem schválených otázek. Z důvodu náročného pracovního programu respondentů byla časová dotace rozhovoru omezená.

⁵² RASZKOVÁ, T.,HOFERKOVÁ., S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, s. 123-124.

⁵³ RASZKOVÁ, T.,HOFERKOVÁ., S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018, s. 124-125.

⁵⁴ Rozhovor s psychologem VSČR je uveden v příloze č.1.

⁵⁵ Rozhovor s vychovatelem VSČR je uveden v příloze č.2.

6.2.1 Výsledky řízeného rozhovoru s psychologem VSČR

Respondent 1 (R1): psycholog (odborný pracovník VSČR)

Délka praxe: 3 roky

Počet kolegů na stejné pozici: 2

Výzkumná otázka č. 1: Na pozici odborného pracovníka VSČR jsou kladeny vysoké nároky, především musí mít odborné znalosti. Jaký by měl být tento pracovník v pozici psychologa, aby svou práci vykonával dobře?

R1: *„Určitě je důležitá odolnost vůči stresu.“*

Výzkumná otázka č.2: Vaše povolání je náročné převážně po psychické stránce. Je možné, že to může vést i k syndromu vyhoření? A pokud ano, jak si případně pomáháte, aby k tomu nedošlo? Co byste doporučoval/a budoucím kolegům?

R1: *„Ano, je to běžné. Důležitá je duševní hygiena, najít si způsob „dobití baterií“. Mě pomáhá sport, tanec, procházky v přírodě, setkávání s přáteli. Zásadní roli v otázce vyhoření hraje podpůrný pracovní kolektiv a podpora vedení.“*

Výzkumná otázka č. 3: Každý odborný pracovník má svůj osvědčený přístup k odsouzeným. Mohl/a byste přiblížit, jaký je ten Váš? Zároveň, prosím popište Vaši pracovní náplň.

R1: *„Být empatický, brát odsouzené „jako lidi a ne jako čísla“. Zároveň je však ne-zbytná dávka obezřetnosti, počítat s tím, že jejich jednání bývá často účelové – nenechat sebou manipulovat. Mám širokou škálu povinností. Vše směřuje k tomu, aby bylo podpořeno duševní zdraví odsouzených. U nově přijatých odsouzených provádím vstupní psychologické vyšetření a posuzuji jejich psychický stav. V celém průběhu výkonu trestu vyhodnocuji jejich psychické zdraví. Součástí mé práce je individuální psychoterapie. Někteří odsouzení trpí depresí, úzkostí, závislostí nebo jinými závažnějšími psychickými problémy. Léčba psychických poruch potřebuje individuální přístup. Společná terapie je také důležitá. Děláme pro odsouzené workshopy a semináře, kde se zaměřujeme na prevenci závislostí, zvládání stresu a další. Důležitá je podpora odsouzených.“*

Výzkumná otázka č.4: Setkal/a jste se s přístupem od odsouzeného, který neměl žádnou motivaci podílet se na programu zacházení, vzdělávacích aktivit, příp. programu volného času? Pokud ano, jak postupujete v takovém případě?

R1: „Aktivity mívám pouze s odsouzenými, kteří o ně mají zájem. Není v mých silách ani časových možnostech snažit se někoho motivovat k aktivitě, když o to on sám nestojí.“

Výzkumná otázka č. 5: Na oficiálních stránkách VSČR je zveřejněno, že věznice Rapotice má 50 % úspěch v zaměstnávání odsouzených. V čem tkví tento úspěch oproti jiným věznicím, které takové výsledky nevykazují? Souhlasíte, že zařazení v pracovním programu je pro odsouzeného prospěšné?

R1: „V otázce zaměstnanosti nemáme nijak výrazně vyšší procenta než jiné věznice, spíše naopak. Každá věznice má k zaměstnávání odsouzených jiné podmínky (např. jiná charakteristika odsouzených, možnost pracovního zařazení v prostorách věznice atd.). Pracovní zařazení je jistě prospěšné, bohužel ne každého odsouzeného je možné pracovním zařadit, roli v tom opět hrají různé faktory (délka trestu, osobnostní charakteristiky, problémovost odsouzeného, jeho samotná motivace k pracovnímu zařazení atd.).“

Výzkumná otázka č.6: Zpracování velkého množství administrativy zahrnuje každou profesi a bylo by žádoucí tuto administrativu snížit. Je něco jiného kromě snížení administrativní práce, co byste vy nebo Vaši kolegové při svém zaměstnání ocenili?

R1: „Administrativa je opravdu příliš zatěžující a ubírá mnoho času, který by se dal využít mnohem efektivněji reálnou prací s odsouzenými. Ocenila bych lepší finanční ohodnocení a benefity pro civilní zaměstnance. Dále bych ocenila změnu nastavení systému, který se někdy více zaměřuje na hledání viníků než na pojmenovávání skutečných problémů a hledání efektivních řešení.“

Výzkumná otázka č.7: Představme si situaci, kdyby penitenciární péče pro odsouzené vůbec nebyla poskytována. Jaké důsledky se domníváte, že by to mělo pro odsouzené a pro širokou veřejnost?

R1: „Ne každému penitenciární péče pomůže, ale je jisté procento odsouzených, kterým se dostane pomoc (postavit se venku na vlastní nohy) a bez této pomoci by okamžitě sklouzli zpět k problematickému životnímu stylu (zahrnující závislosti, další trestná činnost atd.).“

6.2.2 Výsledky řízeného rozhovoru s vychovatelem VSČR

Respondent 2 (R2): vychovatel (odborný pracovník VSČR)

Délka praxe: 11 let

Počet kolegů na stejné pozici: 4 na stejném oddělení

Výzkumná otázka č. 1: Na pozici odborného pracovníka VSČR jsou kladeny vysoké nároky, především musí mít odborné znalosti. Jaký by měl být tento pracovník v pozici vychovatele, aby svou práci vykonával dobře?

R2: „*Vysoká škola min. Bc. z oblasti pedagogiky, psychologie atd. Případně delší praxi v příbuzných bezpečnostních oborech – policisté, vojáci, vychovatelé z civilního sektoru.*“

Výzkumná otázka č. 2: Vaše povolání je náročné převážně po psychické stránce. Je možné, že to může vést i k syndromu vyhoření? A pokud ano, jak si případně pomáháte, aby k tomu nedošlo? Co byste doporučoval/a budoucím kolegům?

R2: „*Profesionální přístup, přiměřený odstup od vězňených osob (oblast důvěry apod.), dobrý pracovní kolektiv a spolehlivé spolupracovníky, kvalitní všestranná rekreace.*“

Výzkumná otázka č. 3: Každý odborný pracovník má svůj osvědčený přístup k odsouzeným. Mohl/a byste přiblížit, jaký je ten Váš? Zároveň, popište prosím Vaši pracovní náplň.

R2: „*Jak už bylo řečeno v předchozí otázce. Důležitý je přiměřený odstup od vězňených osob (oblast důvěry apod., držet slovo a nadhled). S odsouzenými jsem ve stálém kontaktu. Každý máme přiřazený oddíl odsouzených. Spolupracuji na tvorbě programu zacházení, podílím se na vzdělávacích a výchovných aktivitách nebo resocializačních programech a organizuji aktivity volného času. To je hodně ve zkratce. Je to intenzivní práce. Často individuálně řeším osobní problémy odsouzených a ve spolupráci s dalšími kolegy se snažíme o jejich vyřešení.*“

Výzkumná otázka č. 4: Setkal/a jste se s přístupem od odsouzeného, který neměl žádnou motivaci podílet se na programu zacházení, vzdělávacích aktivit, příp. programu volného času? Pokud ano, jak postupujete v takovém případě?

R2: „Na začátku VTOS mají motivaci téměř všichni. Plnění PZ (program zacházení) dává dobrý základ pro podmíněčné propuštění, pracovní zařazení, kázeňské odměny atd. Motivace odpadá u problémových a kázeňsky trestaných jedinců, kteří už nemají co ztratit.“

Výzkumná otázka č. 5: Na oficiálních stránkách VSČR je zveřejněno, že věznice Rapotice má 50 % úspěch v zaměstnávání odsouzených. V čem tkví tento úspěch oproti jiným věznicím, které takové výsledky nevykazují? Souhlasíte, že zařazení v pracovním programu je pro odsouzeného prospěšné?

R2: „Existuje celospolečenská poptávka po zaměstnávání odsouzených. Ti ovšem musí plnit určitá kritéria. Pokud uvnitř věznice není možnost pracovního zařazení a odsouzení pracují venku u soukromých subjektů, tak je plnění procent v pracovním zařazování problematické.“

Výzkumná otázka č. 6: Zpracování velkého množství administrativy zahlcuje každou profesi a bylo by žádoucí tuto administrativu snížit. Je něco jiného kromě snížení administrativní práce, co byste vy nebo Vaši kolegové při svém zaměstnání ocenili?

R2: „V současné době jsou zaměstnanci vězeňské služby podfinancováni. S tímto souvisí i nábor a další věci. Možná by pomohlo i celospolečenské ocenění této nelehké profese.“

Výzkumná otázka č. 7: Představme si situaci, kdyby penitenciární péče pro odsouzené vůbec nebyla poskytována. Jaké důsledky se domníváte, že by to mělo pro odsouzené a pro širokou veřejnost?

R2: „Upřímně, to si vůbec nedovedu představit. Penitenciární péče je širokou sítí služeb. Ne vždy se i přes naši snahu podaří, aby odsouzený vedl řádný život na svobodě, ale bez této péče by to znamenalo velká rizika. Hlavně riziko recidivy.“

6.2.3 Shrnutí rozhovorů s odbornými pracovníky VSČR

Činnost oslovených odborných zaměstnanců VSČR je náročná, ale velmi důležitá a smysluplná. Poskytování psychologické podpory odsouzeným má zásadní význam pro duševní zdraví odsouzených a může výrazně ovlivnit jejich schopnost reintegrace do společnosti po propuštění. Empatie, důvěra, udržování nadhledu a obezřetnost jsou nezbytné pro efektivní práci s odsouzenými. Odsouzeným je poskytována individuální

a skupinová terapie, semináře a vzdělávací workshopy, které jsou důležité pro prevenci závislostí a zvládnání stresu. Někteří specialisté jsou s odsouzenými v neustálém kontaktu, mají na starosti konkrétní skupinu a podílejí se s dalšími specialisty na tvorbě a realizaci programu zacházení. Odsouzení mají možnost se účastnit dle individuálního programu zacházení výchovných aktivit, resocializačních programů nebo aktivit volného času. Práce odborných zaměstnanců je intenzivní a často zahrnuje individuální řešení osobních problémů odsouzených. Pro odsouzené je podstatná motivace ve VTOS. Na začátku výkonu trestu jsou odsouzení většinou motivováni, protože plnění programu zacházení může vést k podmíněčnému propuštění, pracovnímu zařazení a kázeňským odměnám. Motivace však klesá u problémových a kázeňsky trestaných jedinců.

Společnost očekává zaměstnávání odsouzených, ale to je možné pouze při splnění určitých kritérií a závisí to na mnoha faktorech. Zaměstnání odsouzených je nicméně prospěšné. Pokud však není uvnitř věznice možnost pracovního zařazení, je zaměstnávání odsouzených složité.

Někteří zaměstnanci vnímají, že jsou nedostatečně finančně ohodnoceni a to může ovlivnit nábor nových pracovníků. Lepší finanční ohodnocení a společenské uznání této profese by mohlo pomoci. Zároveň by bylo vhodné snížení administrativní zátěže, aby se více času mohli věnovat přímé práci s odsouzenými.

6.3 Interview s úředníky PMS

Pro výzkum v rámci postpenitenciární péče byli vybráni úředníci PMS. Původní záměr autorky byl vést rozhovor pouze s jedním úředníkem. Při realizaci otázek autorka nevezala v potaz místní příslušnost úřadu, který zpracovává stanovisko k návrhu o podmíněné propuštění. To vedlo k nabídce spolupráce s úřadem v jiném okrese. Autorka tím získala rozhovor s dvěma úředníky z různých okresů, kteří odpovídali na 7 předem zaslanych otázek.

6.3.1 Výsledky řízeného rozhovoru A

Respondent 1 (R1): úředník PMS⁵⁶

⁵⁶ Rozhovor s úředníkem PMS je v příloze č. 3.

Délka praxe: 23 let

Počet kolegů: 5

Výzkumná otázka č. 1: Po přečtení informací o rozmanité činnosti PMS mě jako první otázka napadla, že Vaše činnost musí být odváděna prostřednictvím velkého počtu pracovníků, aby vůbec Vaši náplň práce bylo možné splnit. Kolik je tedy zaměstnanců na Vašem středisku PMS. A případně, kolik z nich je úředníků a kolik asistentů?

R1: „Celkem je nás 5. 4 úředníci plus jeden asistent.“

Výzkumná otázka č. 2: Pokud si odsouzený podá žádost o podmíněné propuštění, jaké informace je potřeba o odsouzeném shromáždit, které jsou potřebné pro vyhodnocení zprávy, kterou PMS následně předává soudu?

R1: „O tom rozhoduje soud. Není na to nárok. Jsme středisko, které má ve své místní příslušnosti věznici a soud rozhoduje o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody odsouzených, kteří jej vykonávají v Rapoticích. My jakožto Probační služba můžeme pracovat s odsouzenými ve výkonu trestu na základě jejich vyplněného podnětu, což je formulář. Odsouzení si mohou požádat o navázání spolupráce s probační službou, jejímž výsledkem je potom zpracování stanoviska k návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění. To znamená, že naše stanovisko probační služby je pouze jeden ze zdrojů, které shromažďuje soud při posuzování návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění. Ve věznici máme pracovníka vězeňské služby, který je naší kontaktní osobou. Je to sociální pracovník, který shromažďuje a poskytuje pomoc odsouzeným, kteří projeví zájem o formuláře podnětu, případně jim k tomu poskytne poradenství. Pak ve spolupráci s odborným personálem věznice, anebo samostatně, vyplní odsouzený podnět, který my dostaneme. Současně my k tomu máme další informace, kdy odsouzený nastoupil do výkonu trestu, jaké trestné činnosti se dopustil, kolik toho má ještě před sebou, zda nastoupil sám nebo byl dodán Policií České republiky atd. Na základě těchto informací si dále uděláme svoje lustrace, výpis rejstříku trestu, přestupku, zhodnotíme o jakou trestnou činnost jde, jestli násilná, jestli je to opakování, jestli je ve výkonu trestu poprvé nebo po padesáté. Odpovíme odsouzenému na podnět dopisem, ve kterém mu pošleme škálu otázek, na které by nám měl odpovědět (jak to má s pracovní kvalifikací, jaké má prostředí rodiny nebo zázemí, kam by se eventuálně mohl vracet) a zpracovává stručný životopis. Až dopis dostaneme zpět, jdeme za odsouzeným do věznice a tam se

domlouváme zda spolupráci navážeme nebo ne, zda je to smysluplné nebo ne. Z našeho pohledu se často setkáváme s tím, že odsouzení si žádost o podmíněné propuštění chtějí podat za každou cenu v té chvíli, kdy mají dle zákona možnost, to je po třetině. Doporučujeme, aby si žádost podali sami a v případě, že bude zamítnuta, po šesti měsících si mohou žádost podat znovu. Soud pro podmíněné pro-puštění posuzuje tři základní předpoklady: zda se polepšil, zda si osoba plní, co má, a třetím předpokladem zda je, zda je pravděpodobné, že v budoucnu povede řádný život. Pokud se jedná o osobu závislou na omamných látkách nebo jiné aspekty, jsou odsouzení ve věznicí v hodnotícím období. Důležité je, aby se odsouzení v rámci výkonu trestu zapojili do resocializačního programu. Pokud je trestná činnost sekundárně spojena se závislostmi je doporučeno navázat kontakt s organizací Podané ruce, která pravidelně jezdí do věznic. Případně doporučujeme, aby si odsouzení předobjednali možnosti programu, který se týká podpory abstinence a případně jiné léčby. Samozřejmě se také dotazujeme na dluhy. Tyto informace jsou potřebné, pokud navážeme spolupráci s odsouzeným. Pokud odsouzený nebydlí v našem okrese, cestou dožádání požádáme kolegy, aby navštívili bydliště, které odsouzený uvádí, a je v okrese kolegů z PMS (setkání s lidmi z jeho zázemí, rodinou atd.). Kolegové mají místní znalost a mohou doporučit sociální služby, které jsou zde dostupné v rámci regionu, a které můžeme uvádět v souvislosti s ošetřením rizik v našem stanovisku pro soud. To znamená například testování alkoholu a drog, zdržet se jejich užívání, absolvovat program sociálního výcviku a převýchovy atd. Soud má naše stanovisko (jsme tzv. Parole) jako jeden z podkladů, protože má samozřejmě k posouzení více informací.“

Výzkumná otázka č. 3: S předchozí otázkou souvisí i následující, a to jaké jsou nejčastější důvody nedoporučení podmíněného propuštění?

R1: *„Pokud jsou rizika příliš vysoká. Pokud se jedná o nedbalostní trestný čin je to jiné než pokud se jedná o závažnou trestnou činnost. Doporučení se posuzuje komplexně, jak už bylo zmíněno. Důležitým faktorem je, zda má zázemí (za splnění konkrétních podmínek může pomoci sociální služba, například u nás se jedná o probační dům), zda je předpoklad, že odsouzený bude pracovat, jestli je to kvalifikovaná osoba, má pravidelný příjem, zda má předpoklad, že by se mohl začlenit. Nelze jednoznačně na tuto otázku odpovědět.“*

Výzkumná otázka č. 4: Jakým způsobem je prováděn dohled nad podmíněně propuštěným? Pokud soud stanoví svým rozhodnutím podmínky podmíněného pro-

puštění, o jaké podmínky se může jednat? V případě uložení dohledu prostřednictvím PMS, jakým způsobem je prováděn?

R1: *„Pokud soud rozhodne o podmíněném propuštění, uloží zkušební dobu, která může být bez dohledu nebo s dohledem (u závažných zločinů zkušební doba může být až sedmiletá), a vedle toho mohou být uloženy soudem další povinnosti a omezení (vyplývají z analýzy rizik). My hledáme způsob, aby ta rizika vůbec nenastala. Klient se musí například zdržet užívání alkoholu a OPL, podstupovat pravidelné testování (provádí se na pracovišti PMS formou močových a slinných testů), dále je klientovi vybrán vhodný program atd.*

K péči o odsouzené bych ráda uvedla, že ve věznici do této péče vstupuje řada neziskových organizací např. Podané ruce, VOLONTÉ Czech-dluhové poradenství, nebo Občanská poradna (dojíždějí do věznice). Pomáhají s dluhovým poradenstvím. Také vyřizují insolvence, které jsou už vyřízené, než soud rozhodne o podmíněném propuštění. Nejedná se vůbec o snadnou záležitost, když je odsouzený ještě ve VTOS. A samozřejmě jsou zde ještě další kolegové z vězeňského společenství, kteří spolupracují s rodinami odsouzených. Tato veškerá péče je tzv. síťování sociálních služeb. Zásitování služeb v rámci postpenitenciární péče je podle mého názoru velice podstatné. Klientům můžeme podle jejich potřeb nabídnout např. program MOST nebo program ALPASO, který působí v rámci celého kraje. Pracují s osobami ve výkonu trestu, vracejícími se z výkonu trestu, i s jejich rodinami. Dopisují si s odsouzenými a pak je navštíví. K dispozici je pro klienty tzv. doléčovák. Odsouzení, kteří se potýkají se závislostí a snaží se abstinovat, zde mají možnost doléčovací služby, kdy jsou na tzv. dojez-du. Nebo jdou prvně do komunity až později využijí doléčovák. Někteří klienti i po ukončení doléčováku stále do komunity docházejí a jsou vděční, že mají za sebou někoho, kdo je drží před selháním. Je to hodně o budování vztahů, které propuštěným pomáhají. My tyto služby naštěstí máme pro klienty k dispozici, ale bohužel jsou místa, kde není vůbec nic! V rámci tedy postpenitenciární péče je opravdu důležité sociální síťování. Naše role je pomoc a podpora současně. Mám možnost podpořit, dát prostor, ale pokud klient selže, oznámím to soudu.“

Výzkumná otázka č. 5: Kontrola plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění je stanovena v délce maximálně 7 let. Zdá se mi to příliš dlouhá doba. Je to skutečně potřebné?

R1: „Ano, 7 let je určitě adekvátních. Ta doba uteče jako voda. Kratší doba není vhodná. Může se jednat o klienta, který má uloženo soudem 25 let odnětí svobody a dostane se ven po 2/3. Je potřeba, aby měl dostatek času na reintegraci. Důsledky vzniklé prizonizace mohou být hluboké. Jsem ráda, že úpravou kodexů, je možné dohled zrušit. Jsou případy, kdy klient spáchal závažný zločin a měl uložený dohled na 3 roky. Se souhlasem PMS si požádal o zrušení dohledu, našel si partnerku, funguje, pracuje. Soud vyhověl návrhu na zrušení, ale zkušební doba zůstala. Klient se nemusí se dostavovat na pracoviště PMS, ale musí vést bezproblémový život.“

Výzkumná otázka č. 6: Podmíněně propuštěný se může dopouštět porušování stanovených podmínek. Jakým způsobem je toto porušení řešeno ze strany PMS a následně soudu? O jaké porušení se nejčastěji jedná?

R1: „Pokud klient selže poprvé, nedělám z toho předčasné závěry. Upozorním ho, poučím o následcích, ale pokud je to opakovaně, předám informaci soudu. Soud může nařídít neveřejné zasedání a poslat klienta zpět do VTOS, anebo může dát pokyn, aby úředník pokračoval ve výkonu dohledu. O tomto rozhoduje pouze soud. My předáváme soudu informaci, zda klient své povinnosti plní nebo neplní. V rámci dohledu u podmíněně propuštěného přistupujeme individuálně.“

Výzkumná otázka č. 7: V rámci zefektivnění Vaší práce, ocenilo by Vaše středisko navýšení počtu zaměstnanců? Napadá Vás něco, co byste vy nebo kdokoliv z Vašich spolupracovníků ocenil při výkonu Vašeho povolání?

R1: „Samozřejmě, ale to je bohužel utopie. Naše agendy nejsou jednoduché, protože jsme malým střediskem. Nemáme jednoho pracovníka, který by měl pouze na starosti například obecně prospěšné práce. Jsme univerzální specialisté – všichni dělají všech-no. Navýšení počtu zaměstnanců by mělo být na místě. Pokud stát uvažuje o tom, že bych chtěl mít méně lidí ve VTOS, tak musí počítat s tím, že pokud osoby páchají trestnou činností, musí proti tomu stát adekvátní síla, která je schopna kontrolovat ukládané alternativní tresty. Alternativních trestů je ukládáno dost. Možná až nadbytek. Mám zkušenost, že klienti si často ze souhrnných trestů nic nedělají. Návrh ukládání krátko-dobých trestů by mohl být pákou na klienty. Počet navýšení zaměstnanců by bylo potřeba. Administrativně jsme zahlceni. Probační úředník je sám sobě nástrojem pro naši práci. Má svou osobnost, kompetence a komunikační dovednosti. Pokud bychom měli další 2 asistenty, kteří by

mohli pomoci právě třeba s tou administrativou, či jinou činností, hodně by ulehčili probačnímu úředníkovi, který se může aktivně věnovat klientovi.“

6.3.2 Výsledky řízeného rozhovoru B

Respondent 2 (R2): úředník PMS

Délka praxe: 21 let

Počet kolegů: 5

Výzkumná otázka č. 1: Po přečtení informací o rozmanité činnosti PMS mě jako první otázka napadla, že Vaše činnost musí být odváděna prostřednictvím velkého počtu pracovníků, aby vůbec Vaši náplň práce bylo možné splnit. Kolik je tedy zaměstnanců na Vašem středisku PMS. A případně, kolik z nich je úředníků a kolik asistentů?

R2: „U probační služby pracuji od roku 2003. Začínala jsem na pozici probačního úředníka a měla jsem na starosti to, co každý, když začíná. Tedy trest prospěšných prací a dohledy. Později jsem měla jednu na starosti mládež a nyní převážně dohledy včetně násilné trestné činnosti. Je nás zde celkem 5 pracovníků. Všichni jsme úředníci. Máme to štěstí, že úředník může dělat veškerou agendu a nemusíme striktně vyčleňovat, kdo bude konkrétní agendy bude dělat. Na malých okresních střediscích musíme umět prakticky všechno. Specializace nemůže být vyhraněná, jako ve větších městech, ale i tak specializaci máme. Kolegyně se specializuje na mládež a má na starosti dohledy nezletilých. Další kolegyně se zaměřuje na přípravné řízení, ale má na starosti i případy z vykonávacího řízení. Další kolegyně má trest obecně prospěšných prací a kolega je specialista na trest domácího vězení s dohledy závažné trestné činnosti. Zároveň je metodik pro Jihomoravský kraj.“

Výzkumná otázka č. 2: Pokud si odsouzený podá žádost o podmíněné propuštění, jaké informace je potřeba o odsouzeném shromáždit, které jsou potřebné pro vyhodnocení zprávy, kterou PMS následně předává soudu?

Výzkumná otázka č. 3: S předchozí otázkou souvisí i následující, a to jaké jsou nejčastější důvody nedoporučení podmíněného propuštění?

R2: „Na Vaši 2. a 3. otázku nemohu odpovědět. Paroli nemáme na starosti. S odsouzenými ve VTOS spolupracují probační úředníci z okresního města, ve kterém je věznice. Pro kolegy, kteří mají Paroli na starosti, ověřujeme pravdivost tvrzení, že může odsouzený, který si požádal o podmíněné propuštění, skutečně bydlet u rodinných příslušníků (bydliště je v našem okrese). Nebo šetříme, zda uváděné bydliště skutečně existuje. Dohled probíhá podle faktického místa bydliště.

V rámci komplexní péče o odsouzeného, který přijde z výkonu trestu, nestačí funkce jen PMS. Odkazujeme na sociálního kurátora, který může pomoci vyřídit sociální dávky. Sociální kurátor má k dispozici seznam ubytoven, kde by mohl propuštěný bydlet. Dále spolupracuje s adiktologem, pokud má klient uloženou povinnost testování.

Velice důležitá je následná péče o propuštěné, kterou nabízí Charita. Pokud člověk abstimuje, má možnost rok chodit na terapii, podporu, aby si udržel abstinenci a nedošlo tak k relapsu. Podstatná je psychická podpora, protože na klienty může doléhat jejich minulost. Velice důležitá je i organizace ALPASO, která dojíždí za klienty v rámci celého kraje a pomáhá například řešit insolvenční.

Nejdůležitější je podpora rodiny a přátel. Pokud není, může to být rychlá cesta zpět. Ženy dokážou více přiznat své psychické problémy než muži. Z tohoto důvodu je nabízena i psychická podpora odborníka. Důležité je, pokud stihne vězeňská služba s odsouzeným pracovat před propuštěním. Někdy jsou propuštěni dříve a proces na výstupním oddělení neproběhne. Je to velký šok pro klienta.

PMS sama o sobě nikoho nezachrání a nenapraví. Můžeme být podporou, pokud vidíme, že daný člověk chce. Ale pokud nechce, nikdo s ním nehne. I recidivisti dojdou k poznání, vzhledem k jejich vysokému věku například, když si řeknou, že už žádné potíže nemají zapotřebí. Nebo si najdou partnerku, založí rodinu a už se nechtějí kvůli rodině vrátit zpět do VTOS. Nebo to může být klient, který vážně onemocní a přehodnotí všechny své životní priority. PMS nikoho nezachrání a nespasí. To není taková motivace. Ten daný člověk musí mít jiné cíle a motivace. To potvrdil i výzkum z IKSP o dohledech. My jsme pouze jeden z článků a můžeme klienty podpořit a doprovázet je ně-jakou dobu, nebo je nějak pomyslně nakopnout. My sami ovšem nic nezmůžeme. Nejsme terapeuti a psychologové, a když zkrátka člověk nechce, nic s tím nezmůžeme. Pro někoho jsme jen represe, ale i to je důležité, pokud jen svou přítomností docílíme plnění podmínek.“

Výzkumná otázka č. 4: Jakým způsobem je prováděn dohled nad podmíněně propuštěným? Pokud soud stanoví svým rozhodnutím podmínky podmíněného propuštění, o jaké podmínky se může jednat? V případě uložení dohledu prostřednictvím PMS, jakým způsobem je prováděn?

R2: *„Řídíme se výhradně tím, co ukládá trestní předpis (trestní zákoník a trestní řád). Zde je jasně specifikováno, co je to dohled. Máme na starosti kontrolu vedení řádného života odsouzeného a sledovat povinnosti, které má uloženy soudem, pokud je má uloženy. Ověřujeme, kde odsouzený bydlí, navštěvujeme odsouzené v místě bydliště, zjišťujeme jaké má sociální rodinné zázemí, jaké má legální zdroje obživy. Většina práce spočívá zde na středisku, ale chodíme i do terénu podle potřeby. Frekvenci návštěv klientů máme podle rozhodnutí soudu. Pokud se jedná o dohledy ve vykonávacím řízení (podmíněně propuštěný, podmíněně odsouzený), zpravidla je setkání jednou za měsíc. Pokud klient plní všechny povinnosti, všechna ujednání, setkání může být jednou za dva měsíce. Pokud je dohled dlouhodobý a vše je v pořádku, může být setkání jednou za tři měsíce. Ale to je strop našich metodik. Delší frekvence není možná.*

Nově od roku 2021 si může odsouzený požádat o zrušení dohledu nebo mu probační úředník může navrhnout zrušení dohledu, protože jsou řádně plněny všechny povinnosti. Pokud si požádá klient o zrušení dohledu, je nutné vyjádření (souhlas) probačního úředníka, aby se soud žádostí zabýval.

V rámci kontroly bydliště ověřujeme, zda se tam daná osoba nachází, protože klienti často zapírají, kde bydlí.

Testování na drogy nebo na alkohol provádíme na středisku, kromě domácích vězňů. Pokud mají uloženou povinnost podrobit se namátkovému testování, testujeme i u nich v bydlišti v rámci kontroly domácího vězení. Domnívám se, že je to ale rizikový, testovat v bydlišti, protože pracujeme s kontaminovaným materiálem. Používáme močové testy. Je určitě lepší, když je u toho další kolega jako svědek.

Co se týká povinností kromě obecných (vedení řádného života), kontrolujeme jen to, co nám soud uloží. Nejčastěji se jedná o povinnost nahradit škodu, povinnost hradit běžné a dlužné výživné, povinnost zdržet se požívání návykových látek nebo alkoholu. Soud může tuto povinnost specifikovat na alkohol, na omamné a psychotropní látky nebo na obojí. Klienti mohou mít k této povinnosti uloženou i další povinnost podrobit se

namátkovému testování. Máme močové a slinné testy. Preferují se močové, protože mají detekci až 7 látek a jsou průkaznější.

Dále jsme v kontaktu s matkami dětí, které mají dostávat výživné nebo oslovujeme poškozené.“

Výzkumná otázka č. 5: Kontrola plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění je stanovena v délce maximálně 7 let. Zdá se mi to příliš dlouhá doba. Je to skutečně potřebné?

R2: „Doba je rozdílná. Podmíněně odsouzený může mít uloženo maximálně 5 let. Pokud se jedná o podmíněně propuštěného, může být délka až 7 let, ale záleží podle závažnosti trestného činu. 7 let je na místě. V případě spáchání zločinu, je uvedená doba na místě, aby společnost měla záruku, že je klient pod kontrolou.“

Výzkumná otázka č. 6: Podmíněně propuštěný se může dopouštět porušování stanovených podmínek. Jakým způsobem je toto porušení řešeno ze strany PMS a následně soudu? O jaké porušení se nejčastěji jedná?

R2: „Je to odlišné podle toho, co poruší. Pokud klient nedodržuje termíny konzultací a opakuje se to, dostane neformální napomenutí. Probereme znovu podmínky zkušební doby a následky. Pokud klient vůbec nechodí, informujeme soud a můžeme dávat i návrh na přeměnu trestu, což znamená, přeměnu na výkon zbytku nepodmíněného trestu.

Pokud se jedná o povinnosti uložené soudem, to je horší. Pokud porušování trvá, klient má například opakovaně pozitivní testy nebo se dopustí další trestné činnosti, za kterou je pravomocně odsouzený, dáváme návrh na veřejné zasedání. Pokud se jedná o klienta, který selhal, můžeme soudu napsat, aby prodloužil zkušební dobu, nebo uložil další povinnosti (testování na alkohol nebo na drogy, nebo navrhneme výkon zbytku nepodmíněného trestu). Pokud je patrné, že se klient snaží, nebere drogy pravidelně, je to veliký pozitivní posun, než u někoho, komu je všechno jedno. Vnímáme snahu klienta a je vhodné ho podpořit a dát mu šanci.“

Výzkumná otázka č. 7: V rámci zefektivnění Vaší práce, ocenilo by Vaše středisko navýšení počtu zaměstnanců? Napadá Vás něco, co byste vy nebo kdokoliv z Vašich spolupracovníků ocenil při výkonu Vašeho povolání?

R2: „*Ocenila bych, kdybychom měli na půl úvazku kolegu úředníka, poradce pro oběti. Z pohledu dvou stran (pachatel, oběť, nebo poškozený), stojíme v konfliktu. Vždy má jedna strana pocit, že jsme na straně toho druhého. Pokud by tu byl kolega jen pro oběti, doprovázel by ji na výslech nebo do různých dalších institucí, bylo by to vhodné. Pokud bychom mohli mít navíc na půl úvazku administrativního pracovníka, byla by to jistě také úleva. Ale chápu, že v rámci rozpočtu a šetření, se nic takového neuskuteční. V dřívějších dobách bylo více prostoru na práci s lidmi.*“

6.3.3 Shrnutí rozhovorů s úředníky PMS

Probační a mediační služba hraje klíčovou roli v systému trestní justice. Zaměřuje se na podporu reintegrace odsouzených do společnosti a poskytování podpory obětem trestných činů. Samotná činnost PMS vychází z právních předpisů. Jejím cílem je kontrola dodržování povinností, které jsou uloženy soudem během zkušební doby podmíněného propuštění nebo podmíněného odsouzení (při uložení alternativních trestů). Hlavní činností PMS je dohled a kontrola nad vedením řádného života odsouzeného. PMS zjišťuje, kde odsouzený bydlí, jaké má sociální a rodinné zázemí, jaké má vztahy s rodinnými příslušníky a jaké má legální zdroje obživy. Kromě toho se PMS zabývá kontrolou a řešením závislostí. Provádí testování na drogy a alkohol, které probíhá buď na pracovišti PMS nebo v rámci kontroly domácího vězení. Další důležitou oblastí činnosti PMS je podpora a poradenství pro odsouzené. PMS spolupracuje s různými neziskovými organizacemi a poskytuje programy dle potřeb odsouzených (vychází z analýzy rizik odsouzeného), které zahrnují pravidelná setkání a terapeutickou podporu. Odsouzení, kteří se potýkají se závislostí, mají možnost využít doléčovací služby a další sociální podporu. Po propuštění PMS pomáhá s hledáním bydlení a zaměstnání ve spolupráci s charitativními organizacemi a dalšími poskytovateli sociálních služeb, které jsou podstatné pro účinnou postpenitenciární péči. PMS a neziskové organizace zároveň poskytují podporu a poradenství pro rodiny a blízké propuštěných osob. Podpora rodiny a obnovení rodinných vazeb poskytuje potřebnou emoční stabilitu a zázemí, které je zásadní pro návrat k normálnímu životu a úspěšnou reintegraci odsouzených.

Spolupráce mezi PMS a neziskovými organizacemi je významným aspektem. Tato spolupráce umožňuje vytvářet efektivní síť podpory, které jsou schopny reagovat na komplexní potřeby propuštěných osob.

Administrativní a soudní podpora jsou další důležitou součástí činnosti PMS. Služba připravuje zprávy a návrhy pro soudy týkající se plnění podmínek odsouzených, což může zahrnovat i návrhy na zrušení dohledu nebo na prodloužení zkušební doby. PMS také funguje jako prostředník mezi odsouzenými a soudy, zajišťuje, aby byly všechny relevantní informace předány a správně vyhodnoceny.

Alternativní tresty představují snahu o snížení počtu odsouzených ve věznicích a jejich účinnost závisí na kvalitním dohledu Probační a mediační služby. Ta se však potýká s nárůstem počtu odsouzených, kteří mají udělené alternativní tresty, což zvyšuje nároky na její personální kapacity. Navýšení pracovních míst, nejen úředních, ale i asistenčních, by proto bylo velmi přínosné, aby PMS mohla efektivně vykonávat poskytované služby.

Závěr

Autorka bakalářské práce připustila, že téma, na které se zaměřila, je velmi rozsáhlé a nebylo možné zdůraznit všechny jeho aspekty. Nicméně názor, že by měla být zdůrazněna pouze jedna z péčí, není na místě, protože obě péče jsou úzce provázané. Je důležité zdůraznit nejen penitenciární, ale i postpenitenciární péči, které jsou bohužel stále málo známé široké veřejnosti.

Tato péče je v souvislosti se současnými rozpočtovými škrty ohrožena a to může mít negativní dopad nejen na odsouzené, zaměstnance, ale i společnost. Nedostatečné financování vede k nedostatečnému počtu státních pracovníků, zejména těch ve věznicích, a to nejen pracovníků ve služebním poměru, ale i specialistů, kteří jsou nezbytní pro účinnou rehabilitaci a resocializaci odsouzených osob. O nestabilní situaci ve věznicích svědčí i fakt, že některé věznice mají kritický nedostatek dozorců a jsou dokonce v nouzovém režimu.⁵⁷ Alternativní tresty mimo jiné představují snahu o snížení počtu odsouzených ve věznicích. Na jejich výkon dohlíží PMS a ta se potýká s nárůstem počtu odsouzených, kteří mají udělené alternativní tresty, a to zvyšuje nároky na personální kapacity této služby.

Na kvalitu postpenitenciární péče mají vliv NNO, které vnáší lidský prvek do procesu reintegrace. Propuštěné osoby často potřebují nejen materiální pomoc, ale také lidské porozumění a podporu. Neziskové organizace poskytují tento typ podpory, který může být zásadní pro překonání pocitu odcizení a stigmatizace. Doplnují kapacity státních institucí a fungují jako prostředníci mezi propuštěnými osobami a jejich komunitami. Je nanejvýš důležité, aby činnost NNO byla podporována a rozšířena, aby mohla poskytovat podporu a pomoc odsouzeným v rámci celé republiky.

Osobní účast autorky na 3. konferenci, která se zaměřuje na spolupráci mezi organizacemi, jí umožnila poznat a zažít spolupráci odborných pracovníků z vězeňské služby, PMS a NNO. Všichni zúčastnění se snaží neustále posouvat hranice penitenciární a postpenitenciární péče prostřednictvím sdílení zkušeností a předávání nových informací.

⁵⁷ Krimi. *Věznici Pankrác chybí dozorcí, bude v nouzovém režimu*. [online]. Novinky.cz. 22.05.2024 [cit. 2024-05-25]. Dostupné z WWW: <<https://www.novinky.cz/clanek/krimi-veznici-na-pankraci-chybi-dozorci-bude-v-nouzovem-rezimu-40473001>>.

Penitenciární a postpenitenciární péče zahrnují širokou škálu služeb. Bez této péče by se zvýšilo riziko recidivy a dalších problémů spojených s neúspěšnou reintegrací odsouzených do společnosti, pro kterou by to představovalo negativní dopad. Zvyšování povědomí veřejnosti o důležitosti penitenciární a postpenitenciární péče je zásadní pro získání širší podpory a větší pozornosti, což by mohlo vést k lepšímu financování a kvalitnějšímu zajištění těchto služeb. Společenské uznání a podpora by mohly pomoci překonat dosavadní překážky a zajistit, aby se penitenciární a postpenitenciární péči dostalo náležité pozornosti, kterou si zaslouží.

Závěrem je nutné apelovat na všechny zainteresované strany, aby se zasadily o zlepšení povědomí veřejnosti, zvýšení financování a posílení personálních kapacit v této oblasti. Jen tak je možné dosáhnout skutečně efektivní penitenciární a postpenitenciární péče, která bude prospěšná pro celou společnost.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

1. ČERNÍKOVÁ, V. et al. Sociální ochrana: terciální prevence, její možnosti a limity. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. 244 s. ISBN 978-80-7380-138-0.
2. ČÍRTKOVÁ, L. Kriminální psychologie. 1. vyd. Praha: EUROUNION, s. r. o., 1998. 255 s. ISBN 80-85858-70-3.
3. DRÁPAL, J., JIŘIČKA, V., RASZKOVÁ, T., et al. České vězeňství. Praha: Wolters Kluwer, 2021. 456 s. ISBN 978-80-7676-066-0.
4. JELÍNEK, J. et al. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 8. vyd. Praha: Leges. 2022. 1040 s. ISBN 978-80-7502-576-0.
5. JELÍNEK, J. et al. Trestní právo procesní. 6. vyd. Praha: Leges. 2021. 942 s. ISBN 978-80-7502-550-0.
6. JŮZL, M. Penitenciariстика jako věda žaláňní. 1. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. 2017. 384 s. ISBN 978-80-7452-131-7.
7. KALVODOVÁ, V. Trest odnětí svobody a jeho výkon. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2016. 200 s. ISBN 978-80-7552-163-7.
8. LĚŠKOVÁ, L. Sociálny pracovník v penitenciárnej a postpenitenciárnej starostlivosti. Brno: Tri-bun EU. 2013. 136 s. ISBN 978-80-263-0554-5.
9. MADAR, Z. et al. SLOVNÍK ČESKÉHO PRÁVA 1. a 2. díl. Praha: Linde a.s. 1995. 1390 s. ISBN 80-85647-62-1.
10. NOVOTNÝ, O. O trestu a vězeňství. 2. vyd. Praha: Academia, nakladatelství Československé akademie věd. 1969. 252 s. 508-21-868.
11. NOVOTNÝ, O., ZAPLETAL, J. et al. Kriminologie. 3. vyd. Praha : ASPI – Wolters Kluwer, 2008. 528 s. ISBN 978-80-7357-377-5.
12. RASZKOVÁ, T., HOFERKOVÁ, S. Kapitoly z penologie I: vězeňství. 2. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2018. 146 s. ISBN 978-80-7435-716-9.

13. RASZKOVÁ, T. HOFERKOVÁ, S. Kapitoly z penologie II. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 184 s. ISBN 978-80-7435-378-9.
14. SOCHŮREK, J. Kapitoly z penologie II. Teorie a praxe zacházení s vězňenými. 1. vyd. Liberec: TU. 2007. 77 s. ISBN 978-80-7372-204-3.
15. ŠTERN, P., OUŘEDNÍČKOVÁ, L., DOUBRAVOVÁ, D. et al. Probační a mediace: Možnosti řešení trestných činů. 1. vyd. Praha: Portál. 2010. 216 s. ISBN 978-80-7367-757-2.
16. VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J., HULMÁKOVÁ, J. et al. Základy kriminologie a trestní politiky. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2019. 616 s. ISBN 978-80-7400-732-3.
17. ZEHR, H. Úvod do RESTORATIVNÍ JUSTICE. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici. 2003. 48 s. ISBN 80-902998-1-4.
18. ŽATECKÁ, E. Postavení a úkoly Probační a mediální služby. 1. vyd. Ostrava: KEY Publishing s. r. o. 2007. 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Elektronické zdroje

1. Jan Amos Komenský. Citáty slavných osobností. [online]. Poslední aktualizace 26.10.2023 [cit. 2024-05-13]. Dostupné z WWW: <<https://citaty.net/citaty/15324-jan-amos-komensky-chyby-prvni-vychovy-nas-provazeji-celym-zivotem-p/>>.
2. Krimi. Věznici Pankrác chybí dozorcí, bude v nouzovém režimu. [online]. Novinky.cz. 22.05.2024 [cit. 2024-05-25]. Dostupné z WWW: <<https://www.novinky.cz/clanek/krimi-veznici-na-pankraci-chybi-dozorci-bude-v-nouzovem-rezimu-40473001>>.
3. PISKLE, L. Věznice jako černé díry na peníze daňových poplatníků. [online]. Seznam. médium, 2023 [cit. 2024-01-20]. Dostupné z WWW: <<https://medium.seznam.cz/clanek/piskle-love-veznice-jako-cerne-diry-na-penize-danovych-poplatniku-17656>>.

4. VSCR. Sociální práce ve vězeňství [online]. Věznice Nové Sedlo [cit. 2024-01-22]. Dostupné z WWW: <<https://www.vscr.cz/organizacni-jednotky/veznice-nove-sedlo/clanky/detail/socialni-prace-ve-vezenstvi>>.

Legislativní dokumenty

1. ČESKO. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 30. června 1999. Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-10]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-169>>.
2. ČESKO. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 8. ledna 2009. Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyproli-di.cz/cs/2009-40>>.
3. ČESKO. Vyhláška č. 345/1999 Sb., Ministerstva spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 21. prosince 1999. Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-10]. Dostupné z WWW: <<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-345>>.
4. ČESKO. Zákon č. 257/2000 Sb, o Probační a mediační službě, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 14. července 2000. Zákony pro lidi.cz [online]. © AION CS, s. r. o. 2010-2024 [cit. 2024-05-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.zakonyproli-di.cz/cs/2000-257>>.

Seznam zkratk

NNO Nestátní neziskové organizace

PZ Program zacházení

PMS Probační a mediační služba

VSČR Vězeňská služba české republiky

VTOS Výkon trestu odnětí svobody

Seznam příloh

Příloha č. 1 – řízený rozhovor s psychologem VSČR.....	62
Příloha č. 2 – řízený rozhovor s vychovatelem VSČR.....	64
Příloha č. 3 – řízený rozhovor A.....	66
Příloha č. 4 – řízený rozhovor B.....	70

Přílohy

Příloha č. 1 – řízený rozhovor s psychologem VSČR

Odborný pracovník : psycholog

Délka praxe: 3 roky

Počet kolegů na stejné pozici: 2

1. Na pozici odborného pracovníka VSČR jsou kladeny vysoké nároky, především musí mít odborné znalosti. Jaký by měl být tento pracovník v pozici psychologa, aby svou práci vykonával dobře?

„Určitě je důležitá odolnost vůči stresu.“

2. Vaše povolání je náročné převážně po psychické stránce. Je možné, že to může vést i k syndromu vyhoření? A pokud ano, jak si případně pomáháte, aby k tomu nedošlo? Co byste doporučoval/a budoucím kolegům?

„Ano, je to běžné. Důležitá je duševní hygiena, najít si způsob „dobití baterek“. Mě pomáhá sport, tanec, procházky v přírodě, setkávání s přáteli. Zásadní roli v otázce vyhoření hraje podpůrný pracovní kolektiv a podpora vedení.“

3. Každý odborný pracovník má svůj osvědčený přístup k odsouzeným. Mohl/a byste přiblížit, jaký je ten Váš? Zároveň prosím popište Vaši pracovní náplň.

„Být empatický, brát odsouzené „jako lidi a ne jako čísla“. Zároveň je však nezbytná dávka obezřetnosti, počítat s tím, že jejich jednání bývá často účelové – nenechat sebou manipulovat. Být empatický, brát odsouzené „jako lidi a ne jako čísla“. Zároveň je však nezbytná dávka obezřetnosti, počítat s tím, že jejich jednání bývá často účelové – nenechat sebou manipulovat. Mám širokou škálu povinností. Vše směřuje k tomu, aby bylo podpořeno duševní zdraví odsouzených. U nově přijatých odsouzených provádím vstupní psychologické vyšetření a posuzuji jejich psychický stav. V celém průběhu výkonu trestu vyhodnocuji jejich psychické zdraví. Součástí mé práce je individuální psychoterapie. Někteří odsouzení trpí depresí, úzkostí, závislostí nebo jinými závažnějšími psychickými problémy. Léčba psychických poruch potřebuje individuální přístup. Společná terapie je

také důležitá. Děláme pro odsouzené workshopy a semináře, kde se zaměřujeme na prevenci závislosti, zvládnání stresu a další. Důležitá je podpora odsouzených. “

4. Setkal/a jste se s přístupem od odsouzeného, který neměl žádnou motivaci podílet se na programu zacházení, vzdělávacích aktivit, příp. programu volného času? Pokud ano, jak postupujete v takovém případě?

„Aktivity mívám pouze s odsouzenými, kteří o ně mají zájem. Není v mých silách ani časových možnostech snažit se někoho motivovat k aktivitě, když o to on sám nestojí. “

5. Na oficiálních stránkách VSČR je zveřejněno, že věznice Rapotice má 50 % úspěch v zaměstnávání odsouzených. V čem tkví tento úspěch oproti jiným věznicím, které takové výsledky nevykazují? Souhlasíte, že zařazení v pracovním programu je pro odsouzeného prospěšné?

„V otázce zaměstnanosti nemáme nijak výrazně vyšší procenta než jiné věznice, spíše naopak. Každá věznice má k zaměstnávání odsouzených jiné podmínky (např. jiná charakteristika odsouzených, možnost pracovního zařazení v prostorách věznice atd.). Pracovní zařazení je jistě prospěšné, bohužel ne každého odsouzeného je možné pracovním zařadit, roli v tom opět hrají různé faktory (délka trestu, osobnostní charakteristiky, problémovost odsouzeného, jeho samotná motivace k pracovnímu zařazení atd.). “

6. Zpracování velkého množství administrativy zahrnuje každou profesi a bylo by žádoucí tuto administrativu snížit. Je něco jiného kromě snížení administrativní práce, co byste vy nebo Vaši kolegové při svém zaměstnání ocenili?

„Administrativa je opravdu příliš zatěžující a ubírá mnoho času, který by se dal využít mnohem efektivněji reálnou prací s odsouzenými. Ocenila bych lepší finanční ohodnocení a benefity pro civilní zaměstnance. Dále bych ocenila změnu nastavení systému, který se někdy více zaměřuje na hledání viníků než na pojmenovávání skutečných problémů a hledání efektivních řešení. “

7. Představme si situaci, kdyby penitenciární péče pro odsouzené vůbec nebyla poskytována. Jaké důsledky se domníváte, že by to mělo pro odsouzené a pro širokou veřejnost?

„Ne každému penitenciární péče jistě pomůže, ale je jisté procento odsouzených, kterým se dostane pomoc (postavit se venku na vlastní nohy) a bez této pomoci by okamžitě

sklouzli zpět k problematickému životnímu stylu (zahrnující závislosti, další trestná činnost atd.).“

Příloha č. 2 – řízený rozhovor s vychovatelem VSČR

Odborný pracovník : vychovatel

Délka praxe: 11 let

Počet kolegů na stejné pozici: na oddělení čtyři

1. Na pozici odborného pracovníka VSČR jsou kladeny vysoké nároky, především musí mít odborné znalosti. Jaký by měl být tento pracovník v pozici vychovatele, aby svou práci vykonával dobře?

„Vysoká škola min. Bc. z oblasti pedagogiky, psychologie atd. Případně delší praxi v příbuzných bezpečnostních oborech – policisté, vojáci, vychovatelé z civilního sektoru.“

2. Vaše povolání je náročné převážně po psychické stránce. Je možné, že to může vést i k syndromu vyhoření? A pokud ano, jak si případně pomáháte, aby k tomu nedošlo? Co byste doporučoval/a budoucím kolegům?

„Profesionální přístup, přiměřený odstup od vězňů (oblast důvěry apod.), dobrý pracovní kolektiv a spolehlivé spolupracovníky, kvalitní všestranná rekreace.“

3. Každý odborný pracovník má svůj osvědčený přístup k odsouzeným. Mohl/a byste přiblížit, jaký je ten Váš? Zároveň popište prosím Vaši pracovní náplň.

„Jak už bylo řečeno v předchozí otázce. Důležitý je přiměřený odstup od vězňů (oblast důvěry apod., držet slovo a nadhled). S odsouzenými jsem ve stálém kontaktu. Každý máme přiřazený oddíl odsouzených. Spolupracuji na tvorbě programu zacházení, podílím se na vzdělávacích a výchovných aktivitách nebo resocializačních programech a organizuji aktivity volného času. To je hodně ve zkratce. Je to intenzivní práce. Často individuálně řeším osobní problémy odsouzených a ve spolupráci s dalšími kolegy se snažime o jejich vyřešení.“

4. Setkal/a jste se s přístupem od odsouzeného, který neměl žádnou motivaci podílet se na programu zacházení, vzdělávacích aktivit, příp. programu volného času? Pokud ano, jak postupujete v takovém případě?

„Na začátku VTOS mají motivaci téměř všichni. Plnění PZ (program zacházení) dává dobrý základ pro podmíněčné propuštění, pracovní zařazení, kázeňské odměny atd. Motivace odpadá u problémových a kázeňsky trestaných jedinců, kteří už nemají co ztratit.“

5. Na oficiálních stránkách VSČR je zveřejněno, že věznice Rapotice má 50 % úspěch v zaměstnávání odsouzených. V čem tkví tento úspěch oproti jiným věznicím, které takové výsledky nevykazují? Souhlasíte, že zařazení v pracovním programu je pro odsouzeného prospěšné?

„Existuje celospolečenská poptávka po zaměstnávání odsouzených. Ti ovšem musí plnit určitá kritéria. Pokud uvnitř věznice není možnost pracovního zařazení a odsouzení pracují venku u soukromých subjektů, tak je plnění procent v pracovním zařazování problematické.“

6. Zpracování velkého množství administrativy zahlučuje každou profesi a bylo by žádoucí tuto administrativu snížit. Je něco jiného kromě snížení administrativní práce, co byste vy nebo Vaši kolegové při svém zaměstnání ocenili?

„V současné době jsou zaměstnanci vězeňské služby podfinancováni. S tímto souvisí i nábor a další věci. Možná by pomohlo i celospolečenské ocenění této nelehké profese.“

7. Představme si situaci, kdyby penitenciární péče pro odsouzené vůbec nebyla poskytována. Jaké důsledky se domníváte, že by to mělo pro odsouzené a pro širokou veřejnost?

„Upřímně, to si vůbec nedovedu představit. Penitenciární péče je širokou sítí služeb. Ne vždy se i přes naši snahu podaří, aby odsouzený vedl řádný život na svobodě, ale bez této péče by to znamenalo velká rizika. Hlavně riziko recidivy.“

Příloha č. 3 – řízený rozhovor A

Pracovník Probační a Mediační služby: úředník

Délka praxe: 23 let

Počet kolegů: 5

1. Po přečtení informací o rozmanité činnosti PMS mě jako první otázka napadla, že Vaše činnost musí být odváděna prostřednictvím velkého počtu pracovníků, aby vůbec Vaši náplň práce bylo možné splnit. Kolik je tedy zaměstnanců na Vašem středisku PMS. A případně, kolik z nich je úředníků a kolik asistentů?

„Celkem je nás 5. 4 úředníci plus jeden asistent.“

2. Pokud si odsouzený podá žádost o podmíněné propuštění, jaké informace je potřeba o odsouzeném shromáždit, které jsou potřebné pro vyhodnocení zprávy, kterou PMS následně předává soudu?

„O tom rozhoduje soud. Není na to nárok. Jsme středisko, které v podstatě má ve své místní příslušnosti věznici a soud rozhoduje o podmíněném propuštění z výkonu trestu odnětí svobody odsouzených, kteří jej vykonávají v Rapoticích. My jakožto Probační služba můžeme pracovat s odsouzenými ve výkonu trestu na základě jejich vyplněného podnětu, což je formulář. Odsouzení si mohou požádat o navázání spolupráce s probační službou, jejímž výsledkem je potom zpracování stanoviska k návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění. To znamená, že naše stanovisko probační služby je pouze jeden ze zdrojů, které shromažďuje soud při posuzování návrhu odsouzeného na podmíněné propuštění. Ve věznici máme pracovníka vězeňské služby, který je naší kontaktní osobou. Je to sociální pracovník, který shromažďuje a poskytuje pomoc odsouzeným, kteří projeví zájem o formuláře podnětu, případně jim k tomu poskytne poradenství. Pak ve spolupráci s odborným personálem věznice, anebo samostatně, vyplní odsouzený podnět, který my dostaneme. Současně my k tomu máme další informace, kdy odsouzený nastoupil do výkonu trestu, jaké trestné činnosti se dopustil, kolik toho má ještě před sebou, zda nastoupil sám nebo byl dodán Policií České republiky atd. Na základě těchto informací si dále uděláme svoje lustrace, výpis rejstříku trestu, přestupku, zhodnotíme o jakou trestnou činnost jde, jestli násilná, jestli je to opakování, jestli je ve výkonu trestu poprvé nebo po padesáté. Odpovíme odsouzenému na podnět dopisem, ve kterém mu pošleme

škálu otázek, na které by nám měl odpovědět (jak to má s pracovní kvalifikací, jaké má prostředí rodiny nebo zázemí, kam by se eventuálně mohl vracet) a zpracovává stručný životopis. Až dopis dostaneme zpět, jdeme za odsouzeným do věznice a tam se domlouváme zda spolupráci navážeme nebo ne, zda je to smysluplné nebo ne. Z našeho pohledu se často se setkáváme s tím, že odsouzení si žádost o podmíněné propuštění chtějí podat za každou cenu v té chvíli, kdy mají dle zákona možnost, to je po třetině. Doporučujeme, aby si žádost podali sami a v případě, že bude zamítnuta, po šesti měsících si mohou žádost podat znovu. Soud pro podmíněné propuštění posuzuje tři základní předpoklady: zda se polepšil, zda si osoba plní, co má, a třetím předpokladem zda je, zda je pravděpodobné, že v budoucnu povede řádný život. Pokud se jedná o osobu závislou na omamných látkách nebo jiné aspekty, jsou odsouzení ve věznici v hodnotícím období. Důležité je, aby se odsouzení v rámci výkonu trestu zapojili do resocializačního programu. Pokud je trestná činnost sekundárně spojena se závislostmi je doporučeno navázat kontakt s organizací Podané ruce, která pravidelně jezdí do věznice. Případně doporučujeme, aby si odsouzení předobjednali možnosti programu, který se týká podpory abstinence a případně jiné léčby. Samozřejmě se také dotazujeme na dluhy. Tyto informace jsou potřebné, pokud navážeme spolupráci s odsouzeným. Pokud odsouzený nebydlí v našem okrese, cestou dožádání požádáme kolegy, aby navštívili bydliště, které odsouzený uvádí, a je v okrese kolegů z PMS (setkání s lidmi z jeho zázemí, rodinou atd.). Kolegové mají místní znalost a mohou doporučit sociální služby, které jsou zde dostupné v rámci regionu, a které můžeme uvádět v souvislosti s ošetřením rizik v našem stanovisku pro soud. To znamená například testování alkoholu a drog, zdržet se jejich užívání, absolvovat program sociálního výcviku a převýchovy atd. Soud má naše stanovisko (jsme tzv. Parole) jako jeden z podkladů, protože má samozřejmě k posouzení více informací.“

3.S předchozí otázkou souvisí i následující a to, jaké jsou nejčastější důvody nedoporučení podmíněného propuštění?

„Pokud jsou rizika příliš vysoká. Pokud se jedná o nedbalostní trestný čin je to jiné než pokud se jedná o závažnou trestnou činnost. Doporučení se posuzuje komplexně, jak už bylo zmíněno. Důležitým faktorem je, zda má zázemí (za splnění konkrétních podmínek může pomoci sociální služba, například u nás se jedná o probační dům), zda je

předpoklad, že odsouzený bude pracovat, jestli je to kvalifikovaná osoba, má pravidelný příjem, zda má předpoklad, že by se mohl začlenit. Nelze jednoznačně na tuto otázku odpovědět.“

4. Jakým způsobem je prováděn dohled nad podmíněně propuštěným? Pokud soud stanoví svým rozhodnutím podmínky podmíněného propuštění, o jaké podmínky se může jednat? V případě uložení dohledu prostřednictvím PMS, jakým způsobem je prováděn?

„Pokud soud rozhodne o podmíněném propuštění, uloží zkušební dobu, která může být bez dohledu nebo s dohledem (u závažných zločinů zkušební doba může být až sedmiletá), a vedle toho mohou být uloženy soudem další povinnosti a omezení (vyplývají z analýzy rizik). My hledáme způsob, aby ta rizika vůbec nenastala. Klient se musí například zdržet užívání alkoholu a OPL, podstupovat pravidelné testování (provádí se na pracovišti PMS formou močových a slinných testů), dále je klientovi vybrán vhodný program atd.“

„K péči o odsouzené bych ráda uvedla, že ve věznici do této péče vstupuje řada neziskových organizací např. Podané ruce, VOLONTÉ Czech-dluhové poradenství, nebo Občanská poradna (dojíždí do věznice). Pomáhají s dluhovým poradenstvím. Také vyřizují insolvence, které jsou už vyřízené, než soud rozhodne o podmíněném propuštění. Nejedná se vůbec o snadnou záležitost, když je odsouzený ještě ve VTOS. A samozřejmě jsou zde ještě další kolegové z vězeňského společenství, kteří spolupracují s rodinami odsouzených.“

„Tato veškerá péče je tzv. síťování sociálních služeb. Zasiťování služeb v rámci postpenitenciární péče je podle mého názoru velice podstatné. Klientům můžeme podle jejich potřeb nabídnout např. program MOST nebo program ALPASO, který působí v rámci celého kraje. Pracují s osobami ve výkonu trestu, vracejícími se z výkonu trestu, i s jejich rodinami. Dopisují si s odsouzenými a pak je navštíví. K dispozici je pro klienty tzv. doléčovák. Odsouzení, kteří se potýkají se závislostí a snaží se abstinovat, zde mají možnost doléčovací služby, kdy jsou na tzv. dojezdu. Nebo jdou prvně do komunity až později využijí doléčovák. Někteří klienti i po ukončení doléčováku stále do komunity docházejí a jsou vděční, že mají za sebou někoho, kdo je drží před selháním. Je to hodně o budování vztahů, které propuštěným pomáhají.“

„My tyto služby naštěstí máme pro klienty k dispozici, ale bohužel jsou místa, kde není vůbec nic! V rámci tedy postpenitenciární péče je opravdu důležité sociální síťování. Naše

role je pomoc a podpora současně. Mám možnost podpořit, dát prostor, ale pokud klient selže, oznámím to soudu.“

5. Kontrola plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění je stanovena v délce maximálně 7 let. Zdá se mi to příliš dlouhá doba. Je to skutečně potřebné?

„Ano, 7 let je určitě adekvátních. Ta doba uteče jako voda. Kratší doba není vhodná. Může se jednat o klienta, který má uloženo soudem 25 let odnětí svobody a dostane se ven po 2/3. Je potřeba, aby měl dostatek času na reintegraci. Důsledky vzniklé prizonizace mohou být hluboké.“

„Jsem ráda, že úpravou kodexů, je možné dohled zrušit. Jsou případy, kdy klient spáchal závažný zločin a měl uložený dohled na 3 roky. Se souhlasem PMS si požádal o zrušení dohledu, našel si partnerku, funguje, pracuje. Soud vyhověl návrhu na zrušení, ale zkušební doba zůstala. Klient se nemusí se dostavovat na pracoviště PMS, ale musí vést bezproblémový život.“

6. Podmíněně propuštěný se může dopouštět porušování stanovených podmínek. Jakým způsobem je toto porušení řešeno ze strany PMS a následně soudu? O jaké porušení se nejčastěji jedná?

„Pokud klient selže poprvé, nedělám z toho předčasné závěry. Upozorním ho, poučím o následcích, ale pokud je to opakovaně, předám informaci soudu. Soud může nařídít neveřejné zasedání a poslat klienta zpět do VTOS, anebo může dát pokyn, aby úředník pokračoval ve výkonu dohledu. O tomto rozhoduje pouze soud. My předáváme soudu informaci, zda klient své povinnosti plní nebo neplní. V rámci dohledu u podmíněně propuštěného přistupujeme individuálně.“

7. V rámci zefektivnění Vaší práce, ocenilo by Vaše středisko navýšení počtu zaměstnanců? Napadá Vás něco, co byste vy nebo kdokoliv z Vašich spolupracovníků ocenil při výkonu Vašeho povolání?

„Samozřejmě, ale to je bohužel utopie. Naše agendy nejsou jednoduché, protože jsme malým střediskem. Nemáme jednoho pracovníka, který by měl pouze na starosti například obecně prospěšné práce. Jsme univerzální specialisté – všichni dělají všechno. Navýšení počtu zaměstnanců by mělo být na místě. Pokud stát uvažuje o tom, že bych chtěl mít méně lidí ve VTOS, tak musí počítat s tím, že pokud osoby páchají trestnou činnost, musí proti tomu stát adekvátní síla, která je schopna kontrolovat ukládané alternativní tresty.“

Alternativních trestů je ukládáno dost. Možná až nadbytek. Mám zkušenost, že klienti si často ze souhrmných trestů nic nedělají. Návrh ukládání krátkodobých trestů by mohl být pákou na klienty. Počet navýšení zaměstnanců by bylo potřeba. Administrativně jsme zahlceni. Probační úředník je totiž sám nástrojem pro naši práci. Má svou osobnost, kompetence a komunikační dovednosti. Pokud bychom měli další 2 asistenty, kteří by mohli pomoci právě třeba s tou administrativou, či jinou činností, hodně by ulehčili probačnímu úředníkovi, který se může aktivně věnovat klientovi.“

Příloha č. 4 – řízený rozhovor B

Pracovník Probační a Mediační služby: úředník

Délka praxe: 21 let

Počet kolegů: 5

1. Po přečtení informací o rozmanité činnosti PMS mě jako první otázka napadla, že Vaše činnost musí být odváděna prostřednictvím velkého počtu pracovníků, aby vůbec Vaši náplň práce bylo možné splnit. Kolik je tedy zaměstnanců na Vašem středisku PMS. A případně, kolik z nich je úředníků a kolik asistentů?

„U probační služby pracuji od roku 2003. Začínala jsem na pozici probačního úředníka a měla jsem na starosti to, co každý, když začíná. Tedy trest prospěšných prací a dohledy. Později jsem měla jednu na starosti mládež a nyní převážně dohledy včetně násilné trestné činnosti. Je nás zde celkem 5 pracovníků. Všichni jsme úředníci. Máme to štěstí, že úředník může dělat veškerou agendu a nemusíme striktně vyčleňovat, kdo bude konkrétní agendy bude dělat. Na malých okresních střediscích musíme umět prakticky všechno. Specializace nemůže být vyhraněná, jako ve větších městech, ale i tak specializaci máme. Kolegyně se specializuje na mládež a má na starosti dohledy nezletilých. Další kolegyně se zaměřuje na přípravné řízení, ale má na starosti i případy z vykonávacího řízení. Další kolegyně má trest obecně prospěšných prací a kolega je specialista na trest domácího vězení s dohledy závažné trestné činnosti. Zároveň je metodik pro Jihomoravský kraj.“

2. Pokud si odsouzený podá žádost o podmíněné propuštění, jaké informace je potřeba o odsouzeném shromáždit, které jsou potřebné pro vyhodnocení zprávy, kterou PMS následně předává soudu?

3.S předchozí otázkou souvisí i následující a to, jaké jsou nejčastější důvody nedoporučení podmíněného propuštění?

„Na Vaši 2. a 3. otázku nemohu odpovědět. Paroli nemáme na starosti. S odsouzenými ve VTOS spolupracují probační úředníci z okresního města, ve kterém je věznice.“

„Ověřujeme pro kolegy, kteří mají Paroli na starosti pravdivost tvrzení, že může odsouzený, který si požádal o podmíněné propuštění, skutečně bydlet u rodinných příslušníků (bydliště je v našem okrese). Nebo šetříme, zda uváděné bydliště skutečně existuje. Dohled probíhá podle faktického místa bydliště. V rámci komplexní péče o odsouzeného, který přijde z výkonu trestu, nestačí funkce jen PMS. Odkazujeme na sociálního kurátora, který může pomoci vyřídit sociální dávky. Sociální kurátor má k dispozici seznam ubytoven, kde by mohl propuštěný bydlet. Dále spolupracuje s adiktologem, pokud má klient uloženou povinnost testování.“

„Velice důležitá je následná péče o propuštěné, kterou nabízí Charita. Pokud člověk abstinguje, má možnost rok chodit na terapii, podporu, aby si udržel abstinenci a nedošlo tak k relapsu. Podstatná je psychická podpora, protože na klienty může doléhat jejich minulost. Velice důležitá je i organizace ALPASO, která dojíždí za klienty v rámci celého kraje a pomáhá například řešit insolvenční.“

„Nejdůležitější je podpora rodiny a přátel. Pokud není, může to být rychlá cesta zpět. Ženy dokážou více přiznat své psychické problémy než muži. Z tohoto důvodu je nabízena i psychická podpora odborníka. Důležité je, pokud stihne vězeňská služba s odsouzeným pracovat před propuštěním. Někdy jsou propuštěni dříve a proces na výstupním oddělení neproběhne. Je to velký šok pro klienta.“

„PMS sama o sobě nikoho nezachrání a nenapraví. Můžeme být podporou, pokud vidíme, že daný člověk chce. Ale pokud nechce, nikdo s ním nehne. I recidivisti dojdou k poznání, vzhledem k jejich vysokému věku například, když si řeknou, že už žádné potíže nemají zapotřebí. Nebo si najdou partnerku, založí rodinu a už se nechtějí kvůli rodině vrátit zpět do VTOS. Nebo to může být klient, který vážně onemocní a přehodnotí všechny své životní priority. PMS nikoho nezachrání a nespasí. To není taková motivace. Ten daný člověk musí mít jiné cíle a motivace. To potvrdil i výzkum z IKSP o dohledech. My jsme pouze jeden z článků a můžeme klienty podpořit a doprovázet je nějakou dobu, nebo je nějak

pomyslně nakopnout. My sami ovšem nic nezmůžeme. Nejsme terapeuti a psychologové, a když zkrátka člověk nechce, nic s tím nezmůžeme. Pro někoho jsme jen represe, ale i to je důležité, pokud jen svou přítomností docílíme plnění podmínek.“

4. Jakým způsobem je prováděn dohled nad podmíněně propuštěným? Pokud soud stanoví svým rozhodnutím podmínky podmíněného propuštění, o jaké podmínky se může jednat? V případě uložení dohledu prostřednictvím PMS, jakým způsobem je prováděn?

„Řídíme se výhradně tím, co ukládá trestní předpis (trestní zákoník a trestní řád). Zde je jasně specifikováno, co je to dohled. Máme na starosti kontrolu vedení řádného života odsouzeného a sledovat povinnosti, které má uložené soudem, pokud je má uložené. Ověřujeme, kde odsouzený bydlí, navštěvujeme odsouzené v místě bydliště, zjišťujeme jaké má sociální rodinné zázemí, jaké má legální zdroje obživy. Většina práce spočívá zde na středisku, ale chodíme i do terénu podle potřeby. Frekvenci návštěv klientů máme podle rozhodnutí soudu. Pokud se jedná o dohledy ve vykonávacím řízení (podmíněně propuštěný, podmíněně odsouzený), zpravidla je setkání jednou za měsíc. Pokud klient plní všechny povinnosti, všechna ujednání, setkání může být jednou za dva měsíce. Pokud je dohled dlouhodobý a vše je v pořádku, může být setkání jednou za tři měsíce. Ale to je strop našich metodik. Delší frekvence není možná.“

„Nově od roku 2021 si může odsouzený požádat o zrušení dohledu nebo mu probační úředník může navrhnout zrušení dohledu, protože jsou řádně plněny všechny povinnosti. Pokud si požádá klient o zrušení dohledu, je nutné vyjádření (souhlas) probačního úředníka, aby se soud žádostí zabýval. V rámci kontroly bydliště ověřujeme, zda se tam daná osoba nachází, protože klienti často zapírají, kde bydlí.“

„Testování na drogy nebo na alkohol provádíme na středisku, kromě domácích vězňů. Pokud mají uloženou povinnost podrobit se namátkovému testování, testujeme i u nich v bydlišti v rámci kontroly domácího vězení. Domnívám se, že je to ale rizikový, testovat v bydlišti, protože pracujeme s kontaminovaným materiálem. Používáme močové testy. Je určitě lepší, když je u toho další kolega jako svědek.“

„Co se týká povinností kromě obecných (vedení řádného života), kontrolujeme jen to, co nám soud uloží. Nejčastěji se jedná o povinnost nahradit škodu, povinnost hradit běžné a dlužné výživné, povinnost zdržet se požívání návykových látek nebo alkoholu. Soud může tuto povinnost specifikovat na alkohol, na omamné a psychotropní látky nebo na obojí. Klienti mohou mít k této povinnosti uloženou i další povinnost podrobit se namátkovému

testování. Máme močové a slinné testy. Preferuji se močové, protože mají detekci až 7 látek a jsou průkaznější. Dále jsme v kontaktu s matkami dětí, které mají dostávat výživné nebo oslovujeme poškozené.“

5. Kontrola plnění podmínek zkušební doby podmíněného propuštění je stanovena v délce maximálně 7 let. Zdá se mi to příliš dlouhá doba. Je to skutečně potřebné?

„Doba je rozdílná. Podmíněně odsouzený může mít uloženo maximálně 5 let. Pokud se jedná o podmíněně propuštěného, může být délka až 7 let, ale záleží podle závažnosti trestného činu. 7 let je na místě. V případě spáchání zločinu, je uvedená doba na místě, aby společnost měla záruku, že je klient pod kontrolou.“

6. Podmíněně propuštěný se může dopouštět porušování stanovených podmínek. Jakým způsobem je toto porušení řešeno ze strany PMS a následně soudu? O jaké porušení se nejčastěji jedná?

„Je to odlišné podle toho, co poruší. Pokud klient nedodrží termíny konzultací a opakuje se to, dostane neformální napomenutí. Probereme znovu podmínky zkušební doby a následky. Pokud klient vůbec nechodí, informujeme soud a můžeme dávat i návrh na přeměnu trestu, což znamená, přeměnu na výkon zbytku nepodmíněného trestu.“

„Pokud se jedná o povinnosti uložené soudem, to je horší. Pokud porušování trvá, klient má například opakovaně pozitivní testy nebo se dopustí další trestné činnosti, za kterou je pravomocně odsouzený, dáváme návrh na veřejné zasedání. Pokud se jedná o klienta, který selhal, můžeme soudu napsat, aby prodloužil zkušební dobu, nebo uložil další povinnosti (testování na alkohol nebo na drogy, nebo navrhneme výkon zbytku nepodmíněného trestu). Pokud je patrné, že se klient snaží, nebere drogy pravidelně, je to veliký pozitivní posun, než u někoho, komu je všechno jedno. Vnímáme snahu klienta a je vhodné ho podpořit a dát mu šanci.“

7. V rámci zefektivnění Vaší práce, ocenilo by Vaše středisko navýšení počtu zaměstnanců? Napadá Vás něco, co byste vy nebo kdokoliv z Vašich spolupracovníků ocenil při výkonu Vašeho povolání?

„Ocenila bych, kdybychom měli na půl úvazku kolegu úředníka, poradce pro oběti. Z pohledu dvou stran (pachatel, oběť, nebo poškozený), stojíme v konfliktu. Vždy má jedna strana pocit, že jsme na straně toho druhého. Pokud by tu byl kolega jen pro oběti, doprovázel by ji na výslech nebo do různých dalších institucí, bylo by to vhodné. Pokud

bychom mohli mít navíc na půl úvazku administrativního pracovníka, byla by to jistě také úleva. Ale chápu, že v rámci rozpočtu a šetření, se nic takového neuskuteční. V dřívějších dobách bylo více prostoru na práci s lidmi.“